

Eesti Pank
Bank of Estonia

KROON ja MAJANDUS

3/2006

TELLIMINE JA KAASTÖÖD

Ajakirja tellimisinfo telefonil 6680 998, faksil 6680 954 või e-postiga aadressil trykis@epbe.ee

Ajakirja saab lugeda ka Eesti Panga veebilehel <http://www.eestipank.info> ning raamatukogudes.

Kirjutiste autorite hinnangud ei kajasta tingimata Eesti Panga ametlikku seisukohta.

Kaastööpakkumised telefonil 6680 792 või e-postiga aadressil kadri.podra@epbe.ee.

Käsikirju ei tagastata.

ISSN 1406-801X

KROON ja MAJANDUS

Eesti Panga kvartalikirj

Tegevtoimetaja: Kadri Põdra

Kaane kujundus ja makett: Vincent OÜ

Küljendus: Villu Tammer

Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas

SISUKORD

Eessõna	5
Euroala institutsionaalsete sektorite integreeritud finants- ja mittefinantskontod.....	6
Finantskontod rahvamajanduse arvepidamise süsteemis	25
Sisemajanduse koguprodukti arvestus ja selle revisjonid	33
LISA	
Eesti majanduse kvartaalsed põhinäitajad seisuga	46

KÄESOLEVA NUMBRI AUTORID

SÜNNE KORASTELJOV

Eesti Panga finantsvahenduse osakonna finantssektori teabehalduse
ja statistika allosakonna metoodik
spyss@epbe.ee

TÕNU MERTSINA

Eesti Statistikaameti rahvamajanduse arvepidamise talituse juhataja
tonu.mertsina@stat.ee

EESSÕNA

Ajakirja "Kroon ja Majandus" käesolev number keskendub finantskontodele, mis moodustavad ühe osa rahvamajanduse arvepidamise süsteemist. Eesti Pank alustas finantskontode regulaarse avaldamisega 2007. aasta jaanuaris.

Finantskontod on viimasel ajal muutunud paljudes riikides, sealhulgas euroalal, aina tähtsamaks infoallikaks. Nende põhjal analüüsitakse majandussektorite finantsseisu, prognoositakse edasist arengut ning hinnatakse majandusüksuste finantskäitumist. Euroala kontod sisaldavad igakülgset teavet nii euroala kodumajapidamiste, kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete, finantsettevõtete ja valitsussektori majandustegevuse kohta kui ka euroala ja välismaailma majanduste lõimumise kohta.

Finantskontosid kasutavad üsna sageli ka välisinvestorid, kuna tegu on usaldusväärsete, rahvusvahelise meetodika järgi koostatud teabega, mis on võrreldav teiste riikide andmetega. Finantskontode andmete põhjal saavad investorid neid huvitava riigi käekäigust algse ülevaate, millele tuginedes juba edasisi investeerimisotsuseid teha.

Peale finants- ja mittefinantskontode käsitletakse selles numbris lähemalt sisemajanduse koguprodukti arvestust ja revisjone, kuivõrd SKP on rahvamajanduse arvepidamise üks põhilisi koondnäitajaid.

EUROALA INSTITUTIONAALSETE SEKTORITE INTEGREERITUD FINANTS- JA MITTEFINANTSKONTOD

Tõlge Euroopa Keskpanka kuubulletäänist, oktoober 2006

2006. aasta mais avaldas Euroopa Keskpank (EKP) esmakordselt euroala institutsionaalsete sektorite iga-aastased integreeritud finants- ja mittefinantskontod, sealhulgas bilansid.¹ Selliseid kõikehõlmavaid andmeid euroala kodumajapidamiste, kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete, finantsasutuste ja valitsussektori mittefinants- ja finantstegevuse kohta läheb tarvis mitmesuguste analüüside tegemiseks, nt seoses rahapoliitika ülekandemehhanismiga. Käesolevas artiklis selgitatakse selle uue andmestiku aluseks olevat käsitust ja meetodikat ning vaadeldakse mõningaid tulemusi kodumajapidamiste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete osas.

SISSEJUHATUS

Üksikasjalik ja kooskõlaline statistika majanduse erinevate institutsionaalsete sektorite tegevuse ja bilansiliste seisude kohta on oluline Euroopa Keskpanka (EKP) majandus- ja rahandusanalüüside jaoks. Üks esiletõstmist vääriv näide on põhjuste ja mõjude keerulise ahela analüüs nn rahapoliitika ülekandemehhanismis, mis on tavaliselt kergemini mõistetav, kui rääkida selliste üksuste tegevusest nagu kodumajapidamised või ettevõtted.

Euroala varasema ametliku statistikaga võrreldes annab hiljuti koostatud põhjalik ja kooskõlaline finants- ja mittefinantskontode kogum (edaspidi "euroala kontod") ulatuslikuma läbilõike finants- ja mittefinantstegevusest institutsionaalsete sektorite kaupa ning see on sama üksikasjalik kui muu olulisemaid majandusvaldkondi käsitlev ametlik statistika.² Ühtlasi tagab kontode koostamisel kasutatud statistiline meetodika kooskõla erinevate sektorite kontode vahel. Seega aitab taoline statistika täiustamine siluda tühimikku euroala majandus- ja finantsstatistikas, mis toetab EKP rahapoliitikat. EKP ja Euroopa Komisjon (Eurostat) koostavad euroala kontosid tihedas koostöös Euroopa Liidu liikmesriikide keskpankade ja statistikaametitega. Esiialgu on euroala kontod kättesaadavad aastate kaupa perioodi 1999–2004 kohta, aga 2007. aasta kevadest hakatakse regulaarselt avaldama ka kvartaliandmeid.

Käesolevas artiklis on välja toodud euroala kontode põhijooned. Kõigepealt selgitatakse euroala integreeritud kontode komponente ja aluspõhimõtteid. Seejärel tutvustatakse euroalale kui ter-

¹ Vt 2006. aasta 31. mai pressiteadet euroala institutsionaalsete sektorite kontode esmakordse avaldamise kohta ning EKP ja Eurostati ühist, euroala ja Euroopa Liidu institutsionaalsete sektorite kontosid käsitlevat taustinfot pealkirjaga "Euro area and European Union accounts for institutional sectors", mis sisaldab ülevaatlikke tabelleid nii sektorite kui ka aegridade põhiste andmetega (www.ecb.int).

² Sektoripõhise vaate kasulikkust majandus- ja rahandusanalüüsidest on rõhutatud mitmes EKP kuubulletäänis (Monthly Bulletin). Vt näiteks 2001. aasta augustibulletääni artiklit "Saving, financing and investment in the euro area" ja 2006. aasta augustibulletääni artiklit "Sectoral money holdings: Determinants and recent developments".

vikule omaseid jooni, samuti kodumajapidamiste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete kui peamiste institutsionaalsete sektorite eripärasid. Lisaks analüüsitakse viimaste aastate olulisemaid arengutendentsi, keskendudes eelkõige kodumajapidamistele ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvatele ettevõtetele.

EUROALA KONTODE PÕHIJONED JA MÕISTED

Euroala kontod võimaldavad analüüsida euroala erinevate institutsionaalsete sektorite (kodumajapidamised, ettevõtted ja valitsus) majandusarengut, nendevahelisi seoseid ja suhteid ülejäänud maailmaga. Makromajanduslikud arengutendentsid, näiteks majanduskasv ja inflatsioon, tulenevad majandusagentide tegevusest. Sealjuures erineb nende agentide majanduslik käitumine üsna märkimisväärselt, sõltuvalt institutsionaalsest sektorist, millesse nad kuuluvad. Hiljuti koostatud euroala kontod sisaldavad üksikasjalikku ja kooskõolist majandusnäitajate kogumit kõigi nende sektorite kohta. Ühtlasi loovad need esmakordselt vastavuse finants- ja muu statistika vahel, mis omakorda võimaldab mittefinantsalase majandustegevuse (nt tarbimine ja koguinvesteeringud põhivarasse) ja finantstehingute (nt võlakirjade emiteerimine ja investeeringud välismaale) terviklikku analüüsi. Samuti sisaldavad need kontod üksteisega kooskõlas olevaid bilansse, mistõttu nüüd on võimalik iga euroala sektori finantsvarade aastaseid muutusi põhjalikult uurida.

Euroala kontod esitatakse üldiselt konsolideerimata kujul. See tähendab näiteks seda, et valitsussektori bilansi koostamisel ei arvata maha valitsusüksuse poolt omandatud sama liikmesriigi teise valitsusüksuse emiteeritud võlakirju. Samuti ei jäeta mittefinantskontodest välja valitsusüksuste vahelisi ülekandeid.³ Omavahel seotud euroala kontod on koostatud vastavalt Euroopa rahvamajanduse ja regionaalse arvepidamise meetoodikale.

Institutsionaalsed sektorid

Iga institutsionaalne sektor hõlmab üldjoontes ühesuguseid institutsionaalseid üksusi: finantsettevõtted, kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvad ettevõtted, valitsussektor, kodumajapidamised ja kodumajapidamisi teenindavad kasumitaotluseta institutsioonid (KTKTI). Tehingud mitteresidentidega ja residentide finantsnõuded mitteresidentidele on toodud välismaailma kontol. Seega näitavad sektorite kontod seoseid euroala erinevate majandussektorite vahel ning euroala majanduse ja teiste riikide vahel.⁴

Kodumajapidamiste sektor sisaldab kõiki kodumajapidamisi kui kaupade ja teenuste tarbijaid, samuti juriidilise isiku õigusteta residentidest ettevõtjaid, kusjuures viimatinimetatud kategooria

³ See lähenemine erineb Euroopa Keskpannga kuubülletääni "Euroala statistika" osa tabelites 6.1, 6.2 ja 6.3 toodud valitsussektori finantsstatistikast, kuna need andmed on esitatud konsolideeritud kujul.

⁴ See tähendab, et euroala kontod hõlmavad (veidi muudetud kujul) ka euroala maksebilansi ja rahvusvahelise investeerimispositsiooni statistikat.

hõlmab füüsilisest isikust ettevõtjaid ja enamikku iseseisva õigusliku seisundita üksusi. Seega annab kodumajapidamiste sektor toodangut ja saab tulu ettevõtlusest. Euroala kontodel on KTKTId (heategevusorganisatsioonid, kutseühingud jne) arvatud samasse rühma kodumajapidamistega, kuna nende majanduslik tähtsus on suhteliselt piiratud. Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete sektor hõlmab kõiki eraomanduses olevaid ja riigi osalusega äriettevõtteid, mis toodavad turu jaoks kaupu ja pakuvad mittefinantsteenuseid. Seetõttu on sellised riigi osalusega ettevõtted valitsussektorist välja jäetud ning see sektor hõlmab keskvalitsust, piirkondlikke ja kohalikke omavalitsusi ning sotsiaalkindlustusfonde. Seega ei ole valitsussektor sama mis avalik sektor.

Esmakordselt on euroala konto puhul koostatud üksikasjalik ja kooskõlaline välismaailma alamkonto. See tähendab, et piiriülesed tehingud ja euroala liikmesriikide vahelised rahalised nõuded on euroala konto välismaailma alamkontost välja jäetud ning selle protsessi käigus on kõrvaldatud kahepoolse kaubandusstatistika ebaühtlused.⁵ Selle tulemusel on sisse- ja väljavedu palju väiksem, kui see oleks olnud, kui oleks kohaldatud riikide andmete lihtliitmist, arvestades, et peaaegu pool liikmesriikide väliskaubandusest on euroalasisene.

Tootmisest laenuvõtmise ja -andmise

Euroala kontod sisaldavad üldjuhul kõiki teatud perioodil tehtud majandusagentide vahelisi tehinguid ja näitavad bilansi finantsvarade ja -kohustuste alg- ja lõppseisu. Need tehingud esitatakse erinevatel alamkontodel, millest igaüks kirjeldab konkreetset majandusprotsessi, alates tootmisest, tulu teenimisest ja tulu (ümber)jaotamisest kuni finantstehinguteni (nt laenuandmine ja -võtmine). Iga tehing on kajastatud kui ühe sektori ressursside suurenemine ja teise sektori ressursside kasutamise kasv. Nt kajastatakse intressitehingu ressursside poolel erinevate majandussektorite saadaolevad intressid ning kasutuse poolel makstavad intressid. Kõigi tehingutüüpide puhul võrduvad kõigi sektorite ja välismaailma vahendid kokku kogukasutusega.⁶ Iga kontoga kaasneb sisuline tasakaalustav kirje, mille suurus võrdub koguresurssidega, millest on lahutatud ressursside kogukasutamine, või finantsvarade kogumuutustega, millest on lahutatud finantskohustuste kogumuutused. Sellised tasakaalustavad kirjed, nt SKP või säästus, on olulised majandusnäitajad. Need kantakse üle järgmisele kontole. Artikli lõpus toodud tabel 3 sisaldab euroala kontosid lühendatud kujul.

Näiteks tootmiskontol kajastatakse peamise ressursina kaubad ja teenused, millele koguresursside saamiseks lisatakse maksud miinus subsiidiumid toodetele. Peamine kasutus tootmiskontol on vahetarbimine – st kaupade ja teenuste tarbimine teises tootmisprotsessis. Vahe ressursside ja

⁵ Seetõttu on euroala nominaalset SKP'd pisut allapoole korrigeeritud (vähem kui 1%).

⁶ Varadega tehtavate tehingute, nt laenuvõtu või aktsiaostu puhul eristatakse pigem kohustuste muutusi ja varade muutusi, mitte ressurssi ja kasutust. Välissektori kontol vaadeldakse piiriüleseid tehinguid ja positsioone välissektori aspektist. Sellest tulenevalt kajastatakse euroala sissevedu ressurssidena ja väljavedu kasutusena.

kasutuse vahel on tasakaalustav kirje “kogulisandväärtus”. Kogulisandväärtus kantakse seejärel ressursina üle järgmisele ehk tulude jaotamise alamkontole, mille tasakaalustav kirje on “kasutatav kogutulu”. Taoline kontode kontseptuaalne ja arvuline sidumine tagab tähtsamate majandusnäitajate tuletamise kooskõlalisuse. Mittefinantskontode ja finantskontode vaheline seos luuakse tasakaalustava kirjega “netolaenuandmine ja netolaenuvõtmine”, mis on tuletatav nii mittefinantskonto viimasest alamkontost (kapitalikonto) kui finantstehingute kontost. Netolaenuandmine ja -võtmine saadakse kapitalikonto põhjal, lahutades koguinvesteeringud põhivarasse (peamiselt investeeringuid kapitalikaupadesse), millele on liidetud immateriaalse põhivara netosoetamine (nt maa või litsentsid), kogusäästust, millele on liidetud kapitaliülekannete saldo. Kui sääst koos laekunud kapitaliülekannetega ületab mittefinantsinvesteeringud, on sektoril rahaliste vahendite ülejääk ning temast saab netolaenuandja teistele sektoritele. Finantstehingute konto puhul tähendab see seda, et sektor soetab rohkem finantsvarasid kui -kohustusi.⁷

Netofinantsvara ja ümberhindamised

Finantsbilansid näitavad sektorite finantsseisu, mis on jaotatud finantsvaradeks ja -kohustusteks (st hoiused, laenud ja aktsiad), ning kuidas see finantspositsioon on võrdlusperioodi jooksul muutunud. Finantsvarad ja -kohustused on toodud turuhindades. Bilansid ei muutu mitte ainult akumuleeritud finantstehingute, vaid ka muude vara muutuste tõttu. Kuigi viimatinimetatud kategooria kajastab peamiselt finantsinstrumentide turuhindade muutustest tulenevaid ümberhindamisi, hõlmab see ka muid juhtumeid, nt võlgade tühistamisi. Kapitalikasumi ja -kahjumi järjepidev arvutamine raha hoidva sektori ja finantsinstrumentide kaupa võimaldab koostada igakülgset analüüsi, nt nende muutuste mõjude kohta kodumajapidamiste ning kaupju ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete majanduskäitumisele.

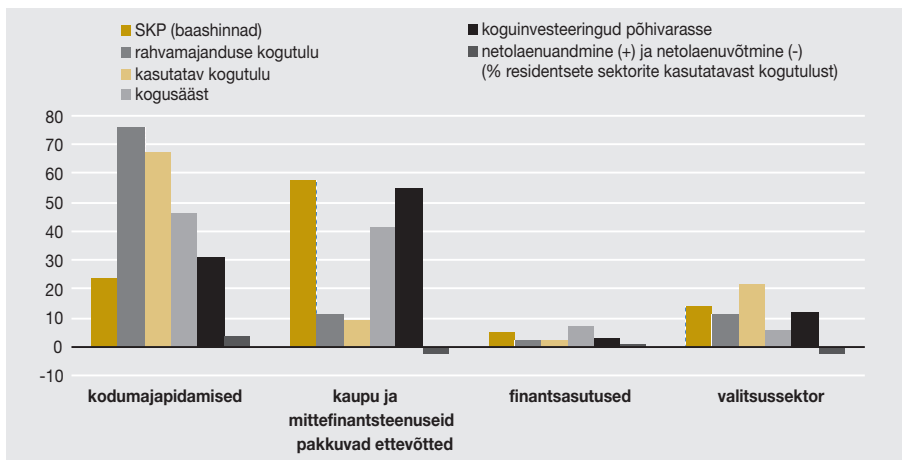
Finantsvarade ja -kohustuste väliskonto näitab euroala finantspositsiooni välismaailma suhtes. Mõistagi määravad vahetuskursside arengust tingitud muutused suuresti ära muud muutused välismaailma kontol.

SEKTORITE PANUS MAKROMAJANDUSE KOONDNÄITAJATE ARENGUSSE

Euroala kontod hõlmavad põhilisi majandusnäitajaid nii erinevate sektorite kui ka kogu euroala majanduse kohta. Alljärgnevalt on esitatud valik euroala sektorite põhinäitajatest ja nende panusest makromajanduse koondnäitajate arengusse.

⁷ Euroala finants- ja mittefinantskontod ning bilansid on koostatud ühe protsessi käigus. Tänu sellele on valitusssektori ja finantsettevõtete ning välissektori osas saavutatud finants- ja mittefinantskontode täielik ühtsus (seega puudub kategooria “vead ja täpsustused”). Jätakuvalt esineb kodumajapidamiste ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete sektori osas ka vigu, mis on mahult võrdsed, aga pluss- ja miinusmärgi mõttes erinevad. Need on siiski suhteliselt väikesed võrreldes sellega, mis need oleksid riikide mittefinants- ja finantskontode integreerimata andmete lihtliitmisel.

Enamiku euroala lisandväärtusest (keskmiselt 58% aastatel 1999–2004) loovad kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvad ettevõtted. Veidi vähem kui neljandik tuleb kodumajapidamiste tootmistegevusest juriidilise isiku õigusteta üksustes ja omanike kasutuses olevatest eluruumidest (vt joonis 1). Valitsussektori osakaal on pisut üle 10%. Enamik ettevõtlus- ja valitsussektoris loodud lisandväärtusest läheb kodumajapidamistele palkade ja töandja makstava sotsiaalmaksu näol. Seega laekub suurem osa rahvamajanduse kogutulust kodumajapidamiste sektorile. Seejärel see osa mõnevõrra väheneb tulu ümberjaotamise tõttu maksude, sotsiaalkindlustusmaksete ja muude ülekannetena, mis makstakse suures osas valitsusele (vrd rahvamajanduse kogutulu ja kasutatava kogutulu jaotust joonisel 1).

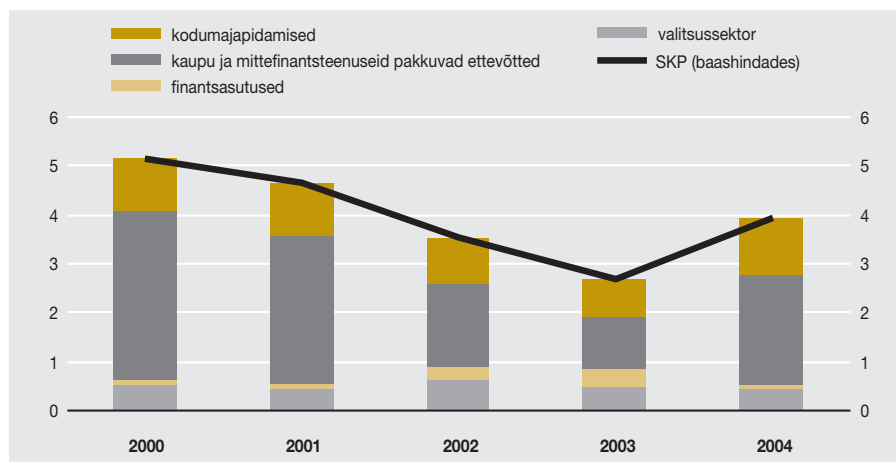
Joonis 1. Residentsete sektorite* osakaal euroala majanduse põhilistes koondnäitajates aastatel 1999–2004 (%; perioodi keskmine)

* kõik majandussektorid, v.a välismaailm
Allikad: EKP ja Eurostat

Kasutatav tulu on tulu, mis jääb tarbimiseks või säästmiseks. Vaatlusperioodil ületasid kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete mittefinantsinvesteeringud säästu (millele on liidetud saadud kapitali netoülekanded), mis tähendab, et see sektor oli netolaenuvõtja. Ka valitsussektoril oli puudujääk, erinevalt kodumajapidamistest, kelle sääst ületas suuresti nende mittefinantsinvesteeringuid (nt uude eluasemesse ja juriidilise isiku õigusteta ettevõtetesse), kuigi nende investeeringud põhivarasse hõlmasid siiski üle 30% euroala koondnäitajast. Seega rahastasid kodumajapidamised muid residentseid sektoreid ja välismaailma, peamiselt finantsasutuste kaudu. Need asutused toimivad üldjuhul finantsvahendajatena ja ka neil on tavaliselt (suhteliselt väike) finantsülejääk.

Residentsete sektorite netolaenuandmine ja -võtmine tasakaalustavad suures osas üksteist, mis tähendab seda, et euroala majandus rahastab enamikku oma (mittefinants)investeeringuid sise- maiste säästudega. Selle tulemusel oli euroala ajavahemikus 1999–2001 tagasihoidlik netolaenu- võtja ja aastatel 2002–2004 netolaenuandja. Välismaailma finantstehingute kontrol on need aren- gusuundumused toodud finantsinstrumentide lõikes.

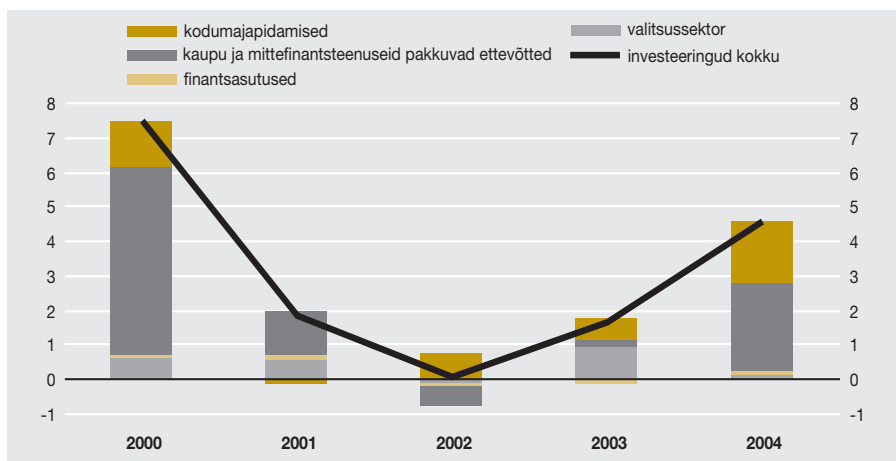
Joonisel 2 ja 3 on näidatud kõigi sektorite panus euroala SKP ning põhivarasse tehtavate ko- guinvesteeringute nominaalsesse aastakasvu aastatel 2000–2004. Joonisel 2 on selgelt näha, et SKP kasvamäärade kõikumised tulenevad peamiselt kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete panuse muutusest. Kodumajapidamiste sektoris loodud lisandväärtuse panus kasvu on stabiilsem.

Joonis 2. Sektorite panus euroala SKP nominaalsesse aastakasvu (protsendipunkti)

Allikad: EKP ja Eurostat

Põhivarasse tehtavate investeeringute kasv (jooksevhindades) on olnud ootuspäraselt üsna muutlik. Ajavahemikus 2000–2002 langes kasvutempo nullini, enne kui hakkas jälle kiirenema (vt joonis 3). Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete investeeringute kõikumised olid veelgi ulatuslikumad. Kodumajapidamiste sektori panus oli suhteliselt suur 2004. aastal.

Joonis 3. Sektorite panus põhivarasse tehtavate koguinvesteeringute nominaalsesse aastakasvu euroalal (protsendipunkti)

Allikad: EKP ja Eurostat

KODUMAJAPIDAMISTE NING KAUPU JA MITTEFINANTSTEENUSEID PAKKUVATE ETTEVÕTETE KONTODE ANALÜÜS (1999–2004)

Alljärgnevalt käsitletakse kodumajapidamiste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete mittefinants- ja finantskontode põhijooni. Nende kahe sektori koostoime määrab suures osas ära üldise majandusarengu.

Kodumajapidamised

Nagu nähtub tabelist 1, on töötajatele makstavad hüvitised kodumajapidamiste kasutatava kogutulu kõige olulisem komponent, mille osakaal oli aastatel 1999–2004 keskmiselt 74%. Füüsilisest isikust ettevõtjate segatulu ja tegevuse koguülejäak omaniku kasutuses olevate eluruumide pealt andsid 24% ning puhastulu varadelt 16%. Suure osa varadelt saadavast tulust moodustab intressitulu kodumajapidamiste omanduses olevatelt hoiustelt ja võlaväärtpaberitelt, mis selgelt ületavad kodumajapidamiste makstavaid laenuintresse. Puhas intressitulu ulatus ajavahemikus 1999–2004 keskmiselt 2%ni kogu kasutatavast tulust. Kuna valitsussektori kogutavad otsesed maksud ja sotsiaalmaks olid vaadeldud perioodil suuremad kui mitmesugused ülekanded kodumajapidamistele, oli nende ümberjaotamistehingute puhasmõju kodumajapidamiste kasutatavale tulule negatiivne, ulatudes keskmiselt -13%ni kogu kasutatavast kogutulust.

Tabel 1. Kodumajapidamised: esmasest tulust finantstehinguteni (mln eurot, kui pole teisiti märgitud)

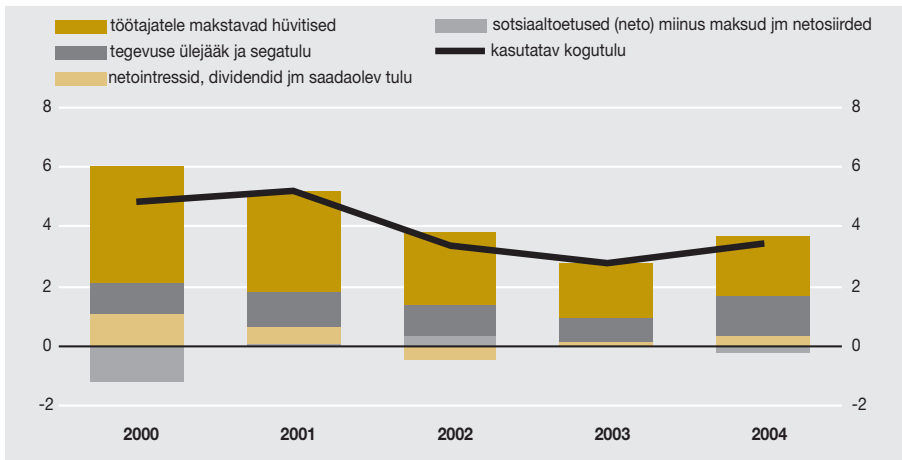
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	1999–2004 (% kasutatavast kogutulust*, **)
Töötajatele makstavad hüvitised	3128	3294	3443	3559	3648	3747	74
+ Brutoseगतulu + tegevuse koguülejääk	1012	1056	1111	1155	1191	1254	24
+ Tulu varadelt (saadav-makstav),	687	732	760	737	744	762	16
millest intressid (saadavad-makstavad)	126	129	128	108	106	99	2
Esmane tulu	4828	5082	5314	5450	5583	5762	113
- Jooksvad tulu-, omandi- jms maksud	634	672	687	697	700	708	15
- Sotsiaalmaksud (saadavad-makstavad)	1194	1247	1289	1334	1386	1428	28
- Sotsiaaltoetused, v.a mitterahalised sotsiaalsiirded	1181	1217	1271	1342	1395	1438	28
- Muud jooksvad siirded (saadavad-makstavad)	49	54	58	64	67	64	1
Kasutatav kogutulu	4230	4436	4668	4824	4959	5129	100
+ Kodumajapidamiste pensionifondieraldiste netoväärtuse muutusest tulenev korrektsioon	45	46	49	51	56	61	1
- Lõpptarbimiskulutused	3666	3870	4040	4156	4279	4428	87
Kogusääst	609	612	676	719	736	762	15
+ Kapitaliülekannded (saadavad-makstavad)	25	26	18	7	13	16	0
- Kapitali kogumahutus	434	451	446	457	469	496	10
- Mittetoodetud mittefinantsvarade soetamine miinus realiseerimine	-2	-4	-3	-4	0	-2	-0
Netolaenuandmine (+) ja netolaenuvõtmine (-)	202	191	251	272	281	283	5
= Finantsvaradega seotud tehingud	511	462	485	491	517	578	11
- Kohustustega seotud tehingud	305	273	221	203	218	308	5
+ Statistiline lahknevus	-4	2	-13	-17	-19	14	-0

* Kodumajapidamiste kasutatava kogutulu osakaal ja kodumajapidamisi teenindavad kasumitaotluseta institutsioonid (KTKTI); 1999–2004 keskmine.

** Komponentide osakaalude liitmisel saadav summa ei pruugi ümardamise tõttu täielikult ühtida tabelis toodud koondnäitaja väärtusega.

Allikad: Eurostat ja EKP

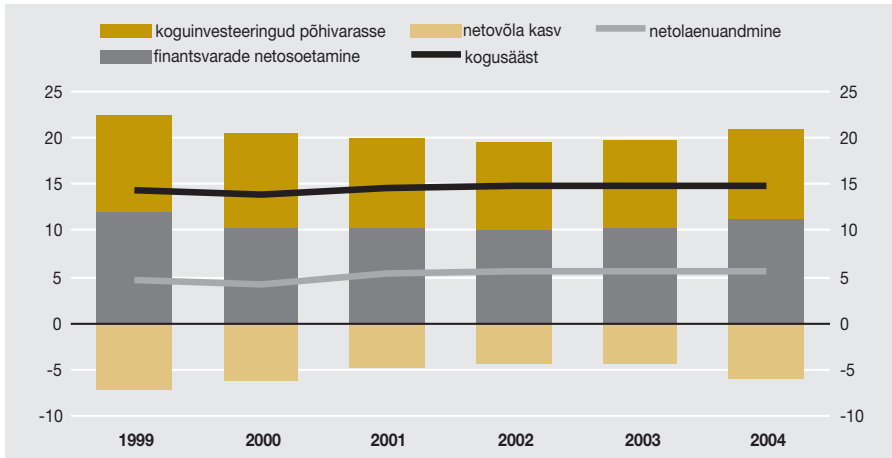
Nominaalse kasutatava kogutulu aastakasv kiirenes 2004. aastal pärast märgatavat langust kolmel eelnenud aastal (vt joonis 4). 2004. aasta kasv oli suures osas seotud segatulu ja tegevuse ülejääki suurema osakaaluga, samas kui tulu kasvu eelnev kahanemine tulenes suuresti töötajatele makstud hüvitiste aeglasemast kasvust. Ümberjaotustehingud avaldasid ainult mõningast mõju tulu kasvu arengule vaatlusalustel aastatel.

Joonis 4. Kodumajapidamiste kasutatav kogutulu (aastakasv; protsendipunkti)

Allikad: EKP ja Eurostat

Kasutatava kogutulu võib kas ära tarbida või säästa. Sääst hõlmab muu hulgas kodumajapidamiste pensionifondieraldiste netoväärtuse muutust, mis kajastab peamiselt tööandjate tehtud makseid pensioniskeemidesse. See suhteliselt väike komponent (vt tabel 1) ei ole ilmselgelt kasutatav koheseks tarbimiseks. Euroala kodumajapidamiste kogusääst suhtena kodumajapidamiste kasutatavasse kogutulusse kahanes 2000. aastal, kuid suurenes seejärel ja püsis 2004. aastal üldjoontes stabiilselt 15% lähedal (vt joonis 5). See oli tingitud mitmesugustest teguritest. Näiteks pidid majapidamised 1990. aastate lõpus vähendama säästmist, et tulla toime töötulu kiire kasvu ja valdavalt positiivsete tuluootuste tõttu suurenenud maksu- ja sotsiaalmaksukohustustega. Samuti võis aktsia- ja kinnisvarahindade tõusust tingitud finants- ja mittefinantsvarade kasv 1990. aastate lõpus suurendada kodumajapidamiste tarbimisvalmidust, mis omakorda vähendas säästmist. Ajavahemikus 2002–2004 säästmise suurenes, mis tõenäoliselt näitab nii pikka majandusliku ja rahandusliku ebakindluse aega pärast uue majanduse buumi lõppu kui ka mitme euroala riigi muret sotsiaalkindlustussüsteemide jätkusuutlikkuse suhtes.

Joonis 5. Kodumajapidamiste säästud, investeeringud ja laenud (% kasutatavast kogutulust)

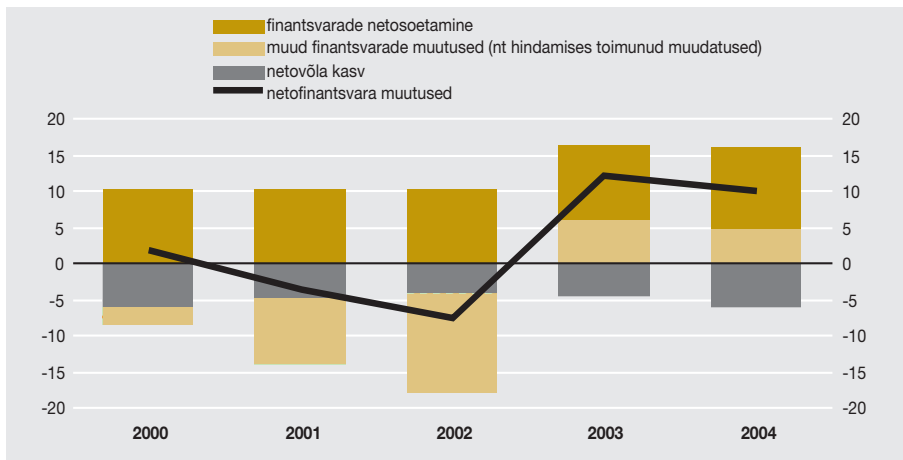
Allikad: EKP ja Eurostat

Kodumajapidamised investeerivad oma säästud kas finants- või mittefinantsvaradesse. Viimatinimetatud investeeringutüüp hõlmab peamiselt eluaseme ostmist ja juriidilise isiku õigusteta üksuste investeeringuid põhivarasse. Kodumajapidamised rahastavad tavaliselt osa neist investeeringutest laenu abil. Säästmis-, investeerimis- ja rahastamisotsused võimaldavad neil planeerida osa oma tuludest ajas ette ja niiviisi hajutada kulud kogu elutsükli peale. Kodumajapidamiste netovõlg kasutatava kogutulu suhtes vähenes ajavahemikus 1999–2002, ent suurenes taas veidi üle 5%ni 2004. aastal. Kodumajapidamiste investeeringud põhivarasse püsisid samas kogu perioodi jooksul kõrge tasemel (ulatuses keskmiselt 10%ni kasutatavast kogutulust) peamiselt tänu hüpoteeklaenude madalatele intressimääradele ja eluasemehindade oodatavale edasisele tõusule. Laenuvõtmise ning finants- ja mittefinantsvarade kasvu abil saavad kodumajapidamised kohaneda muutustega oma tuludes, olgu need siis ootuspärased (nt pensionile siirdumine) või ootamatud (nt töötuks jäämine). Ajavahemikus 1999–2004 ulatusid euroala kodumajapidamiste investeeringud finantsvaradesse keskmiselt veidi rohkem kui 20%ni kasutatavast kogutulust. Mittefinantsvarade puhul on see osakaal veidi väiksem (vt joonis 5).

Kodumajapidamiste netolaenuandmine oli ajavahemikus 1999–2004 suhteliselt stabiilne – keskmiselt 5% kasutatavast kogutulust. Kodumajapidamiste sektori positsioon netolaenuandjana viimastel aastatel on kooskõlas netovõla suurenemisega, kuna aktiivsema laenuvõtmisega on kaas-

nenud ka üldjoontes sama suur netofinantsinvesteeringute kasv. Mõistagi võib nende kodumajapidamiste sektori üldiste suundumuste varjus leida erinevaid arengutendentse.

Finantskontodel toodud kodumajapidamiste netofinantsvarade seisude muutused kajastavad finantsvarade netosoetamist, muutusi finantsvarade hindades ja laenamist, millest on maha arvatud laenude tagasimaksud. Joonis 6 näitab, et euroala kodumajapidamiste netofinantsvarade muutused ajavahemikus 2000–2004 on suuresti tingitud finantsinstrumentide (peamiselt aktsiate ja muude väärtpaberite) turuhindade muutustest. Samas on finantsvarade netosoetamise osatähtsus kasutatavas kogutulust jäänud üsna stabiilseks. Huvitava asjaoluna tuleb märkida, et uute laenude võtmine vähenes suure majandusliku ja rahalise ebakindluse ajal (eelkõige aastatel 2001–2002) ning on seejärel madalate intressimäärade tingimustes jälle suurenenud.

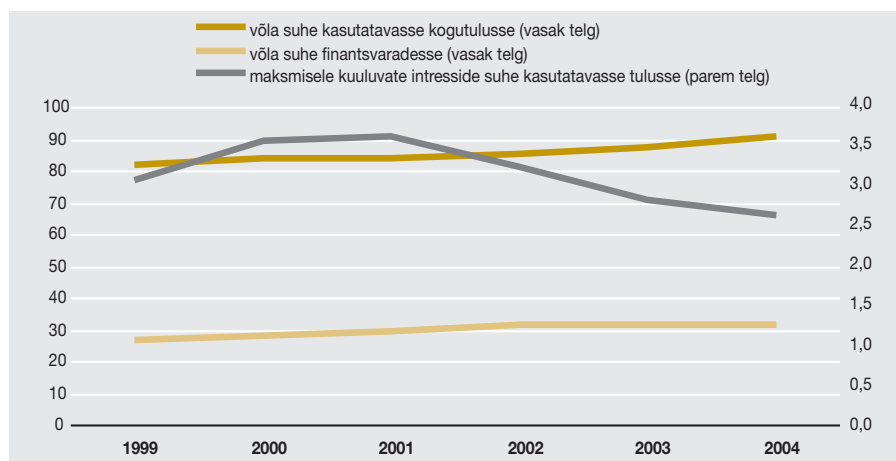

Joonis 6. Kodumajapidamiste finantsvarade, võlakoormuse ja netofinantsvara muutused (% kasutatavast kogutulust)

Allikad: EKP ja Eurostat

Kodumajapidamiste finantsinvesteeringute arengu võib vaatlusalusel perioodil jagada kaheks etapiks. 1999. ja 2000. aastal investeerisid kodumajapidamised aktiivselt aktsiatesse ja investeerimisfondide osakutesse, kuna aktsiahinnad kasvasid tol ajal väga jõuliselt. Alates 2001. aastast on suurenenud kodumajapidamiste valuutasse ja hoiustesse tehtud investeeringute osakaal. See näitab, et üldiselt eelistatakse turvalisi ja likviidseid varasid. Elukindlustuse ja pensionifondide investeeringud on oma olemuselt stabiilsemad ning moodustavad peaaegu 40% kõigist kodumajapidamiste finantsinvesteeringutest.

Üks arengusuundumusi kodumajapidamiste sektori bilansis, mis on alates 1990. aastate lõpust palju tähelepanu pälvinud võimaliku mõju tõttu rahapoliitika ülekandemehhanismile, on kodumajapidamiste võlakoormus kasv. Kodumajapidamiste ekspansiivne finantskäitumine on koos osaliselt aeglustunud sissetulekute kasvuga toonud kaasa sektori koguvõla ja kasutatava kogutulu suhte edasise suurenemise. 2004. aasta lõpus oli see suhtarv veidi üle 90% (pärast tõusu 82%lt 1990. aastate lõpus) (vt joonis 7). Samas suurenes ka võla suhe finantsvaradesse 27%lt 1999. aastal 32%ni 2004. aastal. Võla suhe koguvaradesse kasvas ilmselt vähem jõuliselt, sest kinnisvarahindade kiire tõusu tingimustes suurenesid kodumajapidamiste mittefinantsvarad tõenäoliselt kiiremini kui nende finantsvarad. Teine oluline tegur kasvava võla ja tulude suhte hindamisel on kodumajapidamiste intressikohustuste areng. Kuna intressimäärad on alates 2000. aastast üldiselt langenud, on maksmisele kuuluvate intresside osakaal kasutatavast kogutulust selle aja jooksul kahanenud, kuigi võlakohustused ise on suurenenud.

Joonis 7. Kodumajapidamiste võlg (%)

Allikad: EKP ja Eurostat

Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvad ettevõtted

Ettevõtete puhul on põhinäitaja ettevõtlustulu.⁸ See tulukontseptsioon on võrreldav jooksva kasumiga ettevõtte raamatupidamises (pärast netointressimakseid, aga enne dividendide väljamaksmist ja maksude tasumist). Tabelist 2 on näha, et ettevõtluse kogutulu arutamiseks arvatakse kogulisandväärtusest maha töötajate hüvitised ning tootmis- ja impordimaksud, liidetakse subsii-

⁸ Ettevõtlustulu võib mõõta nii puhas- kui kogutuluna. Viimane sisaldab põhikapitali kulumit (amortisatsiooni).

diimid, arvatakse maha maksmisele kuuluvad intressid ja renditasu ning liidetakse kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete finantsvaradelt (sh dividendid ja välismaistest otseinvesteeringutest saadud jaotamata kasum) saadav omanditulu.

Tabel 2. Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvad ettevõtted: lisandväärtusest ettevõtlustuluni (mln eurot)

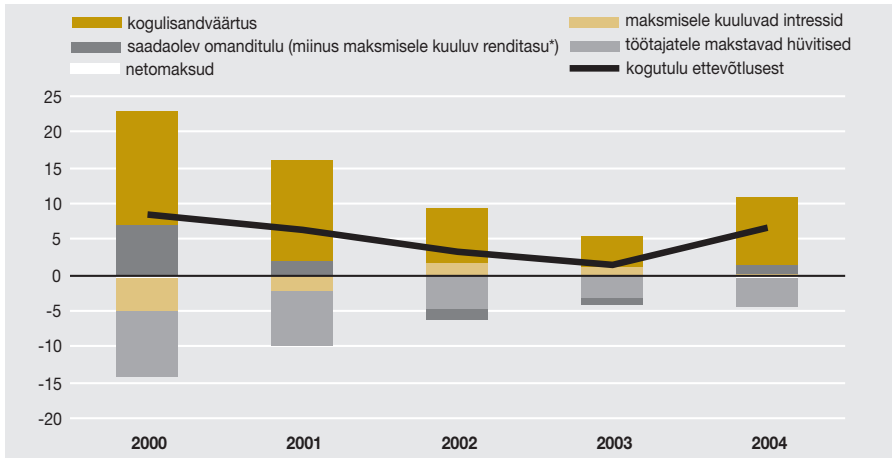
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Kogulisandväärtus	3 247	3 449	3 642	3 751	3 817	3 962
- Töötajatele makstavad hüvitised	1 958	2 074	2 178	2 243	2 289	2 348
- Tootmis- ja impordimaksud	100	103	105	107	108	115
+ Subsiidiumid	51	49	50	50	50	51
Tegevuse koguülejäak	1 239	1 320	1 410	1 452	1 471	1 549
+ Saadaolev omanditulu	211	300	331	308	295	315
- Maksmisele kuuluvad intressid	175	235	266	239	222	221
- Maksmisele kuuluv renditasu*	6	7	8	8	9	9
Kogutulu ettevõtlusest	1 270	1 378	1 466	1 513	1 535	1 635
- Põhivara kulum	489	524	555	577	592	614
Netotulu ettevõtlusest	780	854	912	936	943	1 021

* Maa, kasutuslubade ja muude mittetoodetud varade rentimiselt makstav tasu.

Allikad: Eurostat ja EKP

Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate euroala ettevõtete ettevõtlusest saadud kogutulu kasv kiirenes 2004. aastal pärast langust eelnenud aastatel (vt joonis 8). See ei olnud tingitud ainult kogulisandväärtuse ja töötajatele makstavate hüvitiste arengust, vaid ka muutustest kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete finantsvaradelt (peamiselt muudesse ettevõtetesse tehtud investeeringutelt saadud dividendidelt) saadud omanditulus. Kasumi kasvu aeglustumist aastatel 2002–2003 leevendas pisut see, et intressimaksud vähenesid tulenevalt intressimäärade langusest. Kasumlikkuse vähenemine aastatel 2000–2003 oli üldjoontes kooskõlas nende arengusuundumustega, mis põhinevad börsil noteeritud, kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete finantsaruannete äriühingute tasandi koondandmetel.⁹ Soodsate rahastamistingimuste, ettevõtete bilansside restruktureerimise ja palgakasvu jätkuva aeglustumise tõttu kiirenes kasumikasv 2004. aastal märgatavalt ja jõudis peaaegu tasemele, mis oli valdav 2000. aastal. Samuti ei pärssinud netointressikulud kasumikasvu 2004. aastal, vaatamata kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete suurele võlakoozumusele.

⁹ Vt Euroopa Keskpanga 2006. aasta juuni kuubületääni taustinfot 5 "Euroala kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate noteeritud ettevõtete kasumlikkus ja finantsvõimendus".

Joonis 8. Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete kogutulu ettevõtlusest (aastakasv; protsendipunkti)

* Maa, kasutuslubade ja muude mittetoodetud varade rentimiselt makstav tasu.

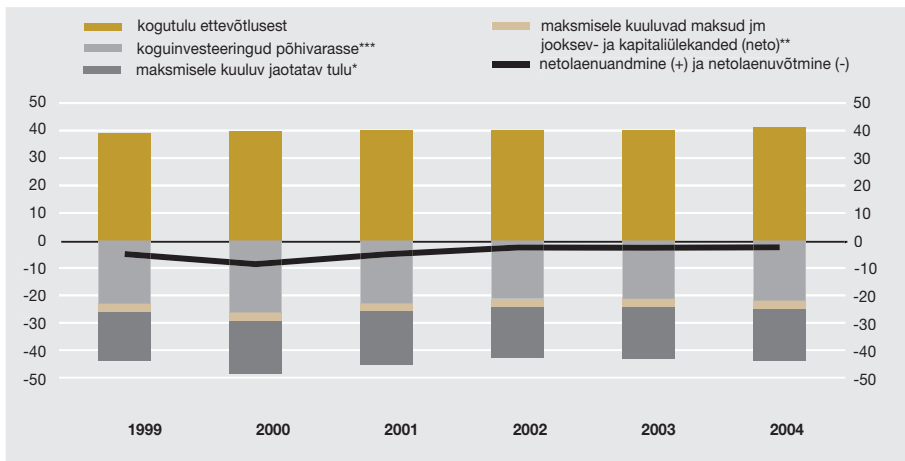
Allikad: EKP ja Eurostat

Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvad ettevõtted peavad maksma makse ja tegema muid jooksvaid ülekandeid. Nad võivad jagada omanikele ülejäänud ettevõtlusest saadud tulu pluss laekunud netokapitaliülekanded või jätta see jaotamata, et investeerida põhivarasse ja finantsvaradesse.¹⁰ Joonisel 9 on näha, et maksude, maksmisele kuuluvate netoülekannete ja dividendide ning põhivarasse tehtavate koguinvesteeringute summa ületab tavaliselt ettevõtlustulu ning seega on kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvad ettevõtted netolaenuvõtjad. Eriti pidas see paika aastatel 1999–2000. Samas iseloomustas seda perioodi ulatuslik finantsvarade netosoetamine (valdavalt aktsiate ja muude omandiväärtipaberitena), mis kajastab ettevõtete ühinemisi ja omandamisi.¹¹ Seetõttu oli kohustuste netovõtmine 1999. ja 2000. aastal üsna aktiivne (vt joonis 10). Järgnenud aeglane majanduskasv on mänginud oma osa kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete laenuvõtmise märgatavas vähenemises. Ettevõtlusest saadud kogutulu kasv kiirenes 2004. aastal taas (vt joonis 8). Samas suurenesid ka investeeringud põhivarasse (vt joonis 3), mistõttu netolaenamine püsis üldjoontes muutumatul tasemel 2003. aastaga võrreldes.¹²

¹⁰ Euroala ettevõtete rahanduse kohta ülevaate saamiseks vt Euroopa Keskpannga 2005. aasta novembri kuubülletääni artiklit "Developments in corporate finance in the euro area" ja selles sisalduvaid viiteid.

¹¹ Vt Euroopa Keskpannga 2002. aasta augusti kuubülletääni taustinfot 4 "Merger and acquisition activity and the composition of the financial account of the euro area balance of payments" ning 2006. aasta juuli kuubülletääni taustinfot 4 "Recent trends in merger and acquisition activity in the euro area".

¹² Ülevaate euroala investeeringute kasvu kohta 2004. aastal leiate 2005. aasta mai kuubülletääni taustinfos 7 "Latest developments in investment by type of product".

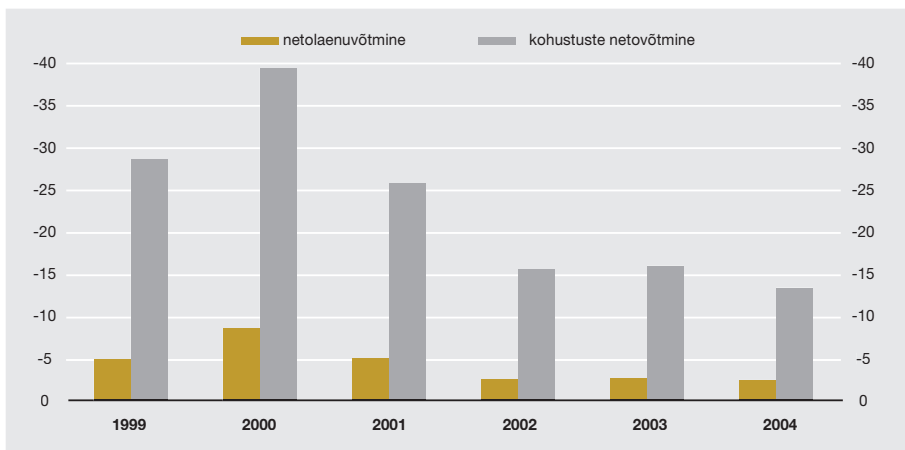
Joonis 9. Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete jaotatud tulu ja investeeringud (% kogulisandväärtusest)

* Lisandub reinvesteeritud tulu välismaistelt otseinvesteeringutelt.

** Lisandub kodumajapidamiste pensionifondieraldiste netoväärtuse muutusest tulenev korrigeerimine.

*** Lisandub mittetoodetud mittefinantsvarade soetamine miinus realiseerimine.

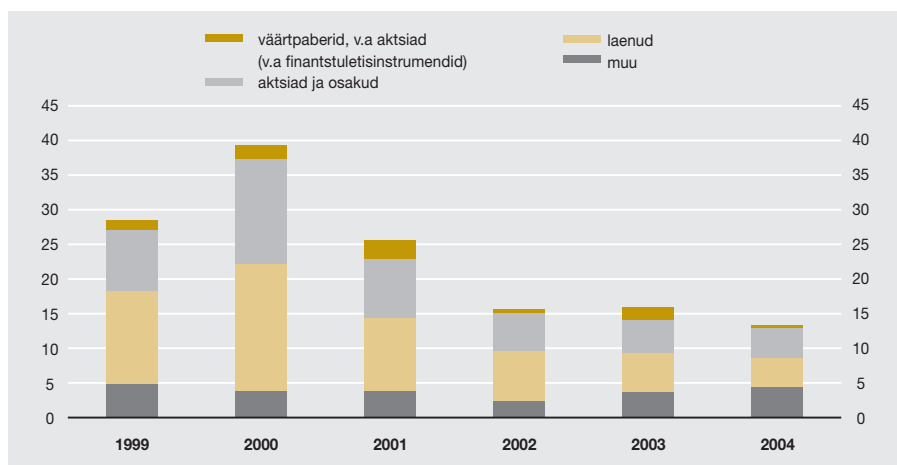
Allikad: EKP ja Eurostat

Joonis 10. Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete laenuvõtmine (% kogulisandväärtusest)

Allikad: EKP ja Eurostat

Joonisel 11 on toodud kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete netokohustused liikide lõikes. Joonisest nähtub, et kuna laenuvajadused kahanesid pärast 1999. ja 2000. aasta investeerimisbuumi, vähenes ka teiste sektorite pakutavate vahendite kaasamine laenu (laenud ja emiteeritud võlakirjad) või omakapitali kujul.

Joonis 11. Kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete välisrahastamine (% kogulisandväärtusest)

Märkus. "Muu" hõlmab kodumajapidamiste elukindlustuseraldiste ja pensionifondide eraldiste netoväärtust, muid maksmisele kuuluvaid võlgnevusi ja finantstuletisinstrumente.

Allikad: EKP ja Eurostat

KOKKUVÕTE

Euroala kontod, mis hõlmavad euroala institutsionaalsete sektorite integreeritud finants- ja mittefinantskontosid ning bilansse, avaldati esmakordselt 2006. aasta mais. Euroala kontod loovad järjepideva raamistiku majandus- ja finantsarengu analüüsimiseks institutsionaalsete sektorite lõikes. Kontod ei sisalda igakülgset teavet mitte ainult euroala kodumajapidamiste, kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete, finantsettevõtete ja valitsussektori majandustegevuse kohta, aga ka euroala ja välismaailma majanduste lõimumise kohta, hõlmates täielikku ja eraldiseisvat välismaailma alamkontot. Uue statistika kooskõlalisus on oluline edasiminekuks. See võimaldab EKP rahapoliitika ja majanduse analüüsi kontekstis täpsemalt aru saada tootmisest, tulujaotusest ja säästmisest, aga ka üldisemalt majandusagentide ja üksikasjalikumalt kodumajapidamiste ning kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvate ettevõtete investeerimis- ja rahastamiskäitumisest.

Alates 2007. aasta kevadest hakatakse peale euroala aastakontode regulaarselt avaldama ka erinevate sektorite kvartalikontosid. Ühtse mittefinants- ja finantsstatistika õigeaegne kättesaadavus võimaldab rahapoliitika ülekandemehhanismi üksikasjalikumalt hinnata, pakkudes kooskõlalist andmeid tulude ja varade mõju kohta kodumajapidamiste tarbimisele ja põhivarasse tehtavatele koguinvesteeringutele.

Tabel 3. Euroala arvepidamine 2004. aastal: ühendatud esitus (mln eurot; jooksevhindades)

Kasutus				Mittefinantskontod				Ressursid			
Kodumaja- pidamised ja KTKTid*	Valitsus- sektor	Finants- asutused	Kaup ja mittefinants- teenused pakkuvad ettevõtted	Kogu- majandus	Välis- maailm	Sektorid kokku	Kaupade ja mittefinants- teenused pakkuvad ettevõtted	Finants- asutused	Valitsus- sektor	Kodu- maja- pidamised ja KTKTid*	
KAUPADE JA TEENUSTE EKSPORDI-IMPORDI KONTO											
			Kaupade ja teenuste eksport	1 490							
			Kaupade ja teenuste import		1 362						
TOOTMISKONTO											
			Toodang			14 229		9 539	676	2 672	
992	384	341	Vahetarbimine	7 294							
			Maksud miinus subsideeritud toodetele**		793						
1 680	958	335	Kogulisandväärus/SKP***	7 728							
TULUDE JAOTAMISE KONTO											
			Kogulisandväärus/SKP***			7 728	7 728	3 962	335	1 680	
394	807	189	Hüvitatud töötajatele	15	3 754	3 754	7	3 747		3 747	
45	18	13	Tootmis- ja impordimaksud**	1 052	1 052	1 052	24	1 028	1 028		
	100		Subsidiumid**	37	137	137		51	1	4	
136	243	1 030	Omanditulu	2 631	2 631	2 631	303	2 327	315	898	
708	1	44	Jooksvad tulu-, omandi- jms maksud	884	884	884	1	882		882	
1 432			Sotsiaalmaksud	2	1 435	1 435	4	1 431	73	1 210	
5	1 287	98	Sotsiaaltoetused, v.a mitterahalised sotsiaalisirid	3	1 454	1 454	11	1 443		1 443	
254	154	184	Muud jooksvad siirded	33	710	710	105	606	39	318	
5 129	1 598	160	Kasutatav kogutulu	7 613							
KASUTATAVA TULU KASUTAMISE KONTO											
			Kasutatav kogutulu			7 613	7 613	727	160	5 129	
4 428	1 576		Lõpptarbimiskulutused	6 004							
1	0	49	Kodumajapidamiste netovääruse muutusest tulenev korrektsioon	0	62	62	1	61		61	
762	21	111	Kogusääst	1 608							
KAPITALIKONTO											
			Kogusääst / jooksevkonto seis			1 596	-13	1 608	715	111	
38	101	11	Kapitalisirid	24	184	184	8	177	65	4	
496	189	42	Koguinvesteeringud põhivarasse	1 596						54	
-2	0	0	Mitteoodetud mittefinantsvara soetamine miinus realiseerimine	0	0						
283	-216	61	Netolaenuandmine (+) ja netolaenuvõtmine (-)	-29	0						

* KTKTi – kodumajapidamisi teenindavad kasumitaotlusega institutsioonid.

** Tootemaksud (nt käibemaks) ja -subsidiumide andmed ei ole sektorite kaupa kättesaadavad. See tõttu erineb residentsete sektorite summa kogumajanduse omast.

*** SKP võrdub sisemajanduse kogulisandväärts miinus subsideeritud toodetele. See tõttu erineb residentsete sektorite summa kogumajanduse omast.

Finantsvarad (muutused)					Finantskontod****					Kohustused ja netofinantsvarad (muutused)					
Kodumajapidamised ja KTKTid	Valitsus-sektor	Finants-asutused	Kaupu ja mittefinants-teenuseid pakkuvad ettevõtted	Kogu-majandus	Välis-sektor	Sektorid kokku	Sektorid kokku	Finants- ja netofinants-teenuseid pakkuvad ettevõtted	Välis-sektor	Kogu-majandus	Sektorid kokku	Finants-asutused	Valitsus-sektor	Kodu-majapida-mised ja KTKTid	
FINANTSTEHINGUTE KONTO															
						Netolaenuandmine (+) ja netolaenuvõtmine (-) (kapitaalikontodeit)			0	-29	29	-99	61	-216	283
						Statistiline viga			0	0	0	-14	0	0	14
						Netolaenuandmine (+) ja netolaenuvõtmine (-) finantskontodeit			0	-29	29	-85	61	-216	269
578	43	3 205	446	4 271	808	Finantsvarade ja -kohustuste muutused kokku	5 079	837	4 242	4 242	530	3 144	259	308	
		-2		-2	2	Rahakuld ja Rahvusvahelise Valuutatfondi arvestusühikud (SDR)									
237	17	669	83	1 007	257	Sularaha ja hoised	1 265	144	1 121	0	1 100	21			
63	19	614	-49	647	262	Võlaväärpaberid, v.a finantstuletisinstrumendid	909	224	685	17	435	233			
-3	12	617	85	711	16	Laenuid	726	178	548	166	52	15			316
19	-4	340	165	520	255	Aktiaid ja osakuid	776	269	507	171	336				0
246	0	4	7	258	3	Kindlustustehnilised eralised	261	1	259	13	244				2
15	-1	962	153	1 130	14	Muud saadavad/makstavad arved ja finantstuletisinstrumendid	1 143	21	1 122	164	977	-9			-10
MUUD MUUTUSED FINANTSVARADE JA -KOHUSTUSTE KONTOL															
						Muud netoväärtuse muutused			142	-146	-324	-36			240
241	51	-525	194	-39	75	Finantsvarade ja -kohustuste muutused kokku****	40	-66	106	518	-490	77			0
FINANTSKONTO LÖPPBILANS															
						Netofinantsvarad (+) ja -kohustused (-)****			1 182	-1 053	-6 701	-49			9 965
14 620	2 112	32 121	10 906	59 759	9 691	Finantsvarad ja -kohustused kokku****	69 321	8 509	60 812	17 607	32 170	6 381			4 655
		129		129		Rahakuld ja Rahvusvahelise Valuutatfondi arvestusühikud (SDR)****									
4 863	440	6 969	1 254	13 527	2 501	Sularaha ja hoised	16 027	1 691	14 336	0	14 033	304			
1 482	190	7 310	327	9 308	2 251	Võlaväärpaberid, v.a finantstuletisinstrumendid	11 559	1 839	9 719	629	4 360	4 730			
25	347	10 361	1 535	12 268	1 021	Laenuid	13 290	1 382	11 908	5 357	1 217	1 017			4 317
3 905	698	5 936	5 337	15 876	3 425	Aktiaid ja osakuid	19 301	3 065	16 236	9 011	7 220				5
4 040	3	115	118	4 275	112	Kindlustustehnilised eralised	4 387	5	4 382	301	4 051				30
304	434	1 302	2 335	4 376	381	Muud saadavad/makstavad arved ja finantstuletisinstrumendid	4 757	526	4 231	2 309	1 289	330			303

**** Konsolideerimata andmed.

***** Rahakulla ja Rahvusvahelise Valuutatfondi arvestusühikute (SDR) puhul on tegu finantsvaradega ilma kompensatsioonikohustusteta.

Allikad: EKP ja Eurostat

FINANTSKONTOD RAHVAMAJANDUSE ARVEPIDAMISE SÜSTEEMIS

Sünne Korasteljov

Järgnev artikkel tutvustab lähemalt üht osa rahvamajanduse arvepidamise süsteemist ehk finantskontosid. Vaatleme, milleks ja mis põhimõtetel neid koostatakse ning kuidas need on abiks majandusprognoside ja -analüüside tegemisel ning majanduspoliitiliste otsuste kujundamisel.

SISSEJUHATUS

Oma varadest ja kohustustest ülevaate omamine tundub lihtne ja elementaarne. Üksikisikute puhul see enamasti nii ongi – teatakse täpselt, milliseid finantsvarasid omatakse, kas raha on hoitud pangas või on ostetud hoopis väärtpabereid (nt võlakirju, aktsiaid, fondiosakuid). Enamasti on olemas ka ülevaade võetud finantskohustustest – kellelt on saadud laenu või kellele on jäetud arved tasumata. Samamoodi teab ettevõtte finantsjuht oma firma finantsvarasid ja -kohustusi. Selle teabe põhjal on lihtne otsustada, kas eraisik või ettevõtte elab jätkusuutlikult, võimete piiril või hoopis üle oma võimete. Keerulisemaks läheb olukord siis, kui küsitakse riigi majanduse kohta tervikuna: millised on kogu majanduse finantsvarad ja -kohustused, miks need on just sellise struktuuriga, milliseks varad ja kohustused kujunevad majandusolukorra muutudes, millised on elanike säästmisharjumused, millistes sektorites on riskid suuremad jne.

Majanduse kui terviku finantsvarasid ja -kohustusi ning vastavaid tehinguid kajastatakse rahvamajanduse arvepidamise finantskontodel. Finantskontodel on suur tähtsus eelkõige majanduse makrotasandi käsitlemisel. Finantskontod annavad ülevaate nii riigi kogumajandusest kui ka üksikute majandussektorite arengust ning sektoritevahelistest seostest. Kuna finantskontod sisaldavad kõikide majandussektorite kõiki finantsvarasid ja -kohustusi, pakuvad nad vajalikku informatsiooni majanduspoliitika kujundajatele, välisinvestoritele ning muudele analüütikutele ja majandusprognoside koostajatele.

Finantskontod on viimastel aastatel jõudnud järjest enam keskpankurite arsenalii. Eelkõige pakuvad need taustteavet rahapoliitika ülekanDEMehhanismist arusaamiseks. Finantskonto analüüsi põhjal saab hinnata, kuidas muutub ühe või teise majanduspoliitilise otsuse tagajärjel majandusüksuste finantskäitumine. Näiteks Ameerika Ühendriikides koostab finantskontosid Föderaalreserv ning need on abiks rahapoliitiliste otsuste tegemisel.

Ka Euroopa Keskpang (EKP) kasutab euroala finantseerimise ja finantsinvesteeringute kvartaliandmeid ettevõtete ja majapidamiste majandusseisu analüüsimisel¹. Need on üheks sisendiks

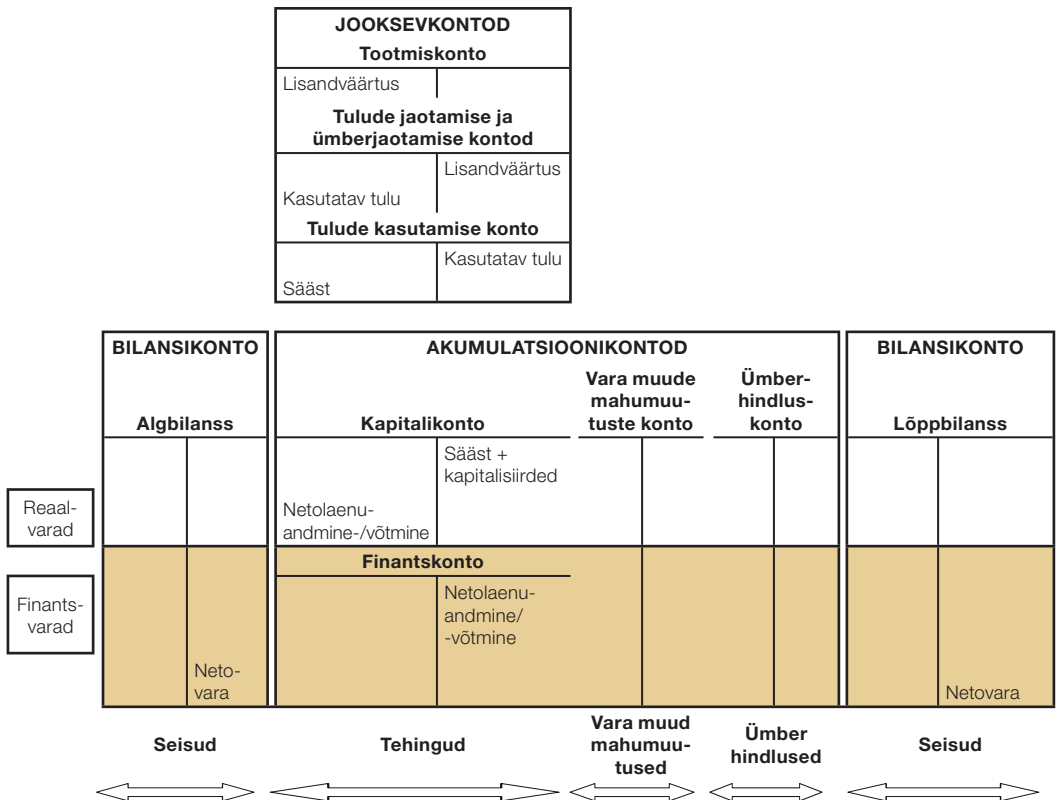
¹ Euroala riigid esitavad finantskonto aegread EKP-le vastavalt EKP 2002. aasta 21. novembri suunisele EKP statistiliste andmete esitamise nõuete kohta seoses finantskontode kvartaliandmetega (EKP/2002/7).

rahapoliitilistele otsustele. Näiteks 8. juunil 2006 intressimäära tõstmise järel avaldatud pressiteates tunti muret euroala erasektori kiire laenukasvu üle (eriti eluasemelaenu osas) ja selle võimaliku mõju üle inflatsioonile.

FINANTSKONTO PÕHIMÕISTED JA KLASSIFIKATSIOON

Finantskontod on üks osa rahvamajanduse arvepidamise süsteemist. Rahvamajanduse arvepidamise ülesanne on luua majandusest seostatud ja terviklik pilt, mis annab põhjaliku ülevaate nii riigi majandussektorite (ettevõtted, valitsemissektor jne) omavahelistest tehingutest kui ka tehingutest välismaailmaga ning hõlmab põhilisi rahvamajandust kirjeldavaid näitajaid (nt SKP, rahvatulu, sääst). Rahvamajanduse kontodel kajastub majandustegevus alates tulude moodustumisest ja kasutamisest kuni nende akumuleerumiseni varana (vt joonis 1).

Joonis 1. Rahvamajanduse arvepidamise kontode süsteem

Rahvamajanduse kontod jaotatakse jooksev- ja akumulatsioonikontodeks. Jooksevkontodel kajastatakse tootmisega (nt kogutoodang, vahetarbimine ja lisandväärtus sektorite lõikes), tulude moodustumisega (nt palk, tegevuse ülejääk), ümberjaotamisega (nt dividendimaksud, sotsiaalsiirded) ning kasutamisega (nt eratarbimine, valitsuse tarbimine) seotud tehinguid; akumulatsioonikontodel kapitalitehinguid (nt investeringud põhivarasse, varude muutus) ja finantstehinguid (nt raha hoiustamine, laenamine, aktsiatehingud).

Euroopa rahvamajanduse ja regionaalse arvepidamise süsteem ESA 95 (*European System of Accounts* 1995) on meetodiline raamistik, mis sisaldab mõisteid, määratlusi ja jaotusi. Selle raamistiku järgimine on Euroopa Liidu riikidele (sh Eestile) kohustuslik. Järgnevalt tutvustame finantskonto jaoks olulisi Euroopa rahvamajanduse arvepidamise süsteemi **mõisteid ja määratlusi**.

Majandusüksused ja -sektorid

Rahvamajanduse arvepidamise süsteemis jaotatakse institutsionaalsed üksused majandusliku käitumise järgi selgelt eristuvateks sektoriteks:

- kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvad ettevõtted (lühidalt "ettevõtted");
- finantsinstitutsioonid ehk finantssektor;
- valitsemissektor;
- kodumajapidamised;
- kodumajapidamisi teenindavad kasumitaotluseta institutsioonid (KTKTI).

Institutsionaalsed üksused on majandusüksused, mis saavad iseseisvalt omada vara ja kohustusi ning teostada tehinguid teiste üksustega. Sektorid kokku moodustavad riigi **kogumajanduse**. Lisaks vaadeldakse kodumaiste sektorite suhteid teiste riikidega, tuues eraldi välja **välismaailma**. Kuigi välismaailma puudutavad andmed kajastuvad maksebilansis ja rahvusvahelises investimispositsioonis, tuuakse finantskontos välismaailm ka eraldi välja, kuna see tagab finantskontode tasakaalustatuse ning terviklikkuse. Pealegi on finantsinstrumentide jaotus maksebilansis ja finantskontos mõneti erinev.

Osad põhisektorid jagunevad omakorda alamsektoriteks. Kuivõrd suur osa finantsvahendeid liigub läbi finantssektori, on finantskontos kõige üksikasjalikumalt esitatud just finantssektor. Selle puhul eristatakse järgmisi alamsektoreid: keskpank, muud rahaloomeasutused (krediidiasutused, hoiu-laenuühistud, rahaturufondid), muud finantsvahendajad, finantsvahenduse abiettevõtted ning kindlustusseltsid ja pensionifondid. Lisaks finantssektorile vaadatakse detailsemalt ka valitsemissektorit, mis jaotatakse keskvalitsuseks (riigieelarvest finantseeritavad üksused), kohalikeks omavalitsusteks (kohalike omavalitsuste eelarvetest finantseeritavad üksused) ja sotsiaalkindlustusfondideks (nt Eesti Töötukassa, Eesti Haigekassa).

Finantsinstrumendid

Finantskontos tuuakse finantsvarad ja -kohustused välja seitsme põhikategoriana (vt tabel 1). Jaotus põhineb eelkõige finantsvara likviidsusel. Vajadusel esitatakse instrumente detailsemalt alamkategoriatena (näiteks jaotatakse laenuid lühi- ja pikaajalisteks).

Tabel 1. Finantsinstrumentide jaotus

1	Rahakuld ja Rahvusvahelise Valuutafondi arvestusühikud (SDRid)
2	Sularaha ja hoiused
3	Väärtpaberid (v.a aktsiad)
4	Laenuid
5	Aktsiad ja muud osakud
6	Kindlustustehnilised eraldised
7	Muud saadavad/makstavad arved

Vood ning varade ja kohustuste seisud

Finantskontodes tuuakse välja nii finantsvarade ja -kohustuste **seisud** (bilansid) perioodi alguses ja lõpus kui ka perioodi jooksul aset leidnud finantsvarade ja -kohustuste muutused (vood). Viimased jaotatakse omakorda tehinguteks ja vara muudeks muutusteks. **Tehingud** toimuvad institutsionaalsete üksuste vahel või mõnel juhul ka üksuse sees vastavalt vastastikusele kokkuleppele. **Vara muud muutused** on muutused, mis ei toimu tehingute tulemusena. Need on näiteks varade hinna- või valuutakursi kõikumisest tulenevad väärtuse muutused, ümberklassifitseerimised, erakordsetest sündmustest tekkinud varade või kohustuste väärtuse muutused.

FINANTSKONTODE KOOSTAMISPÕHIMÕTTED

Finantskontode koostamisel lähtutakse väga kindlatest põhimõtetest. Neist olulisemad on järgmised:

- Finantsinstrumentidel ja -tehingutel on alati kaks poolt: ühe sektori finantsvara on teise poole samaväärne finantskohustus (tegu võib olla ka sektorisese kandega). Tehingu vastaspoole määratlemine tagab süsteemi tasakaalustatuse.
- Kõik finantskonto tehingud kajastatakse **tehinguhinnas**, perioodi alguse ja lõpu seisud aga **turuväärtuses**. Näiteks võlakirjade emitteeriija hindab tihti oma kohustusi summas, mis tuleb lepingujärgselt tagasi maksta; võlakirjade omandaja hindab aga väärtuses, millega ta need soetanud on. Finantskonto koostamisel hinnatakse nii vara kui kohustusi samas väärtuses, milleks kasutatakse turuhindasid (nt börsinoteeringuid).
- Finantsvarad ja -kohustused kajastatakse tekkepõhiselt: tehingu registreerimise aluseks on ajahetk, mil tehing osapoolte vahel sõlmiti või omandiõigus muutus, sõltumata sellest, kas raha on tegelikult laekunud või makstud.

- Kõigi majandussektorite (st kogumajandus pluss välismaailm) finantsvarade summa peab võrduma kõigi majandussektorite finantskohustuste summaga iga finantsinstrumendi lõikes (v.a kirje "rahakuld ja SDRid" seisud). Tabeli 2 viimases veerus on näha, et näiteks sularaha ja hoiuste kogumajanduse ja välismaailma summa on nii varade kui kohustuste poolel võrdne.

Tabel 2. Finantskonto tehingukonto näide

	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.2	S1+S2
	Kogu- majan- dus	Ette- võtted	Finants- institut- sioonid	Valit- semis- sektor	Kodu- maja- pidamised	KTKTI	Välis- maailm	
Tehingud finantsvaradega	13 679	6775	3590	1915	1452	-54	7355	21 033
F.1 Rahakuld ja SDRid	0		0					
F.2 Sularaha ja hoiused	-897	-209	-1601	432	404	78	1814	917
F.3 Väärtpaberid (v.a aktsiad)	694	-267	1015	59	20	-134	-177	517
F.4 Laenud	4344	1296	3069	-22	3	-1	2092	6437
F.5 Aktsiad ja muud osakud	1005	-417	682	576	167	-2	2951	3957
F.6 Kindlustustehnilised eraldised	526	12	0	0	514	0	0	526
F.7 Muud saadavad/makstavad arved	8007	6361	425	872	345	6	673	8680
Tehingud finantskohustustega	17 374	10521	3849	504	2451	50	3659	21 033
F.1 Rahakuld ja SDRid	0		0				0	0
F.2 Sularaha ja hoiused	2081		2081				-1164	917
F.3 Väärtpaberid (v.a aktsiad)	-806	61	-818	-63	14	0	1322	517
F.4 Laenud	5027	2593	905	50	1431	48	1410	6437
F.5 Aktsiad ja muud osakud	3345	2153	742	0	451	0	611	3957
F.6 Kindlustustehnilised eraldised	526		526				0	526
F.7 Muud saadavad/makstavad arved	7201	5714	414	518	555	1	1479	8680
F.90 Netolaenuandmine (+) / netolaenuvõtmine (-)	-3695	-3745	-259	1411	-999	-104	3695	0

FINANSTKONTODE PÕHINÄITAJAD JA SEOSSED TEISTE MAKROMAJANDUSNÄITAJATEGA

Rahvamajanduse arvepidamise süsteemi tehingukontode tasakaalustamiseks kasutatakse tasa-kaalustavaid näitajaid. Finantskonto tehingukonto tasakaalustav näitaja on **netolaenuandmine (+)**

/ netolaenuvõtmine (-). See kujuneb perioodi finantsvarade ja -kohustustega tehtud tehingute vahena ning näitab, kui palju on üks või teine sektor ressursse kaasanud või ülejäägi puhul teisi sektoreid finantseerinud.

Lisaks netolaenuandmise/-võtmise näitajale sisaldavad finantskontod veel selliseid olulisi finantsnäitajaid, nagu näiteks finantsvarade ja -kohustuste muutuste kasvutempo, finantsvarade ja -kohustuste struktuur ning selle muutumine ajas.

Kogumajanduse netolaenuandmine/-võtmine võrdub maksebilansi jooksevkonto ja kapitalikonto summaga. Seega kui maksebilansi jooksevkonto pakub teavet kogu majanduse välismaailmast saadud või sinna paigutatud vahendite kohta, siis finantskonto näitab täpselt, milline sektor põhjustab üle- või puudujääki ning milliste instrumentide abil on vahendeid kaasatud (nt hoised, võlaväärtpaberid, laenud, omakapital vms).

Rahvamajanduse arvepidamise süsteemis on netolaenuandmise/-võtmise näitaja ka arvepidamise kapitalikontot tasakaalustav näitaja. Nii finants- kui kapitalikonto netolaenuandmine/-võtmine peaksid olema võrdsed kõigi institutsionaalsete sektorite lõikes. Tegeliikkuses erinevad need näitajad enamasti siiski üksteisest, sest kasutatakse erinevaid arvestusmeetodeid ja andmeallikaid. Samamoodi tuuakse ka maksebilansis välja vigade ja täpsustuste rida. Statistiliste vahede ulatus aitab hinnata kontode kvaliteeti.

FINANTSKONTODE KASUTAMINE

Kuna finantskontod sisaldavad suurel hulgal süstematiseeritud, ühtsetel alustel klassifitseeritud ja võrreldavat teavet kogu majanduse kohta, siis on need väärt abivahendiks kõikidele majandusanalüütikutele ning finants- ja majanduspoliitika kujundajatele. Finantskontod on ainukene statistiline väljund, mis sisaldab kõikide majandussektorite kõiki finantsvarasid ja -kohustusi.

Üldiselt võib välja tuua kolm põhivaldkonda, milleks finantskontosid kasutatakse.

- **Makroanalüüs ja majanduspoliitiliste otsuste vastuvõtmine.** Finantskontod võimaldavad üksikasjalikult analüüsida nii erinevate majandussektorite finantsseisu (sh võetud riske, nende senist finantskäitumist kui ka intressimäärade tõusust või poliitilistest otsustest tulenevat haavatavust). Näiteks saab finantskontode põhjal täpselt teada, kui suur on kodumajapidamiste võlakoormus või millistesse instrumentidesse on paigutatud säästud. Finantskontosid saab kasutada nii prognoosimiseks kui ka minevikus vastuvõetud otsuste majandusliku mõju analüüsimiseks.
- **Välisinvestorid.** Sageli kasutavad finantskontosid välisinvestorid, kes saavad nende andmete põhjal esmase ja üsna adekvaatse ülevaate riigi majandussektorite käekäigust ja arenguvõimalustest (nt ettevõtete kapitaliseeritus ja võlakoormus).

- **Riikidevaheline võrdlus.** Finantskontod on koostatud rahvusvahelise meetoodika kohaselt ja on seega võrreldavad teiste riikide vastavate andmetega. Andmete võrreldavuse tagab ühtsete klassifitseerimis- ja hindamispõhimõtete rakendamine. Andmete võrreldavus annab võimaluse analüüsida näiteks teiste riikide varasemaid majanduskriise ja hinnata nende võimalikkust muudes riikides.

FINANTSKONTODE KOOSTAMINE EESTI PANGAS

Eesti Pank alustas ettevalmistusi finantskontode koostamiseks juba mõned aastad tagasi, pidades aruandluse uuendamisel silmas ka finantskontode koostamise vajadust.

Üldiselt võib tuua mitu põhjust, miks Eesti Pank hakkas kvartali finantskontosid² koostama. Esiteks pakuvad finantskontod vajalikku ja terviklikku teavet, mida saab kasutada nii analüüsimisel kui ka prognoosimisel. Teiseks koostab Euroopa Keskpang liikmesriikide kvartalikontode põhjal euroala finantskontot. Majandus- ja rahaliidu liikmeks saades muutub finantskonto koostamine kohustuslikuks ka Eestile. Kolmandaks aitavad finantskontod kooskõlastada erinevate statistikatootjate tegevust ning **parandada statistika üldist kvaliteeti**. Seda eelkõige institutsionaalsete üksuste ja finantsinstrumentide klassifitseerimise ühtlustamise teel.

Tänaseks on Eesti Pangas valminud 2003. aasta lõpu kuni 2006. aasta III kvartali seisude ja tehingute kontod. Finantskontosid on siiani kasutatud Eesti Panga analüüsides, näiteks Finantsstabiilsuse Ülevaates, ettevõtete ja majapidamiste finantsseisu käsitluses. Laiema avalikkuse ette jõuavad kvartali finantskontod 2007. aasta alguses, kui Eesti Pank hakkab neid oma veebilehel regulaarselt avaldama.

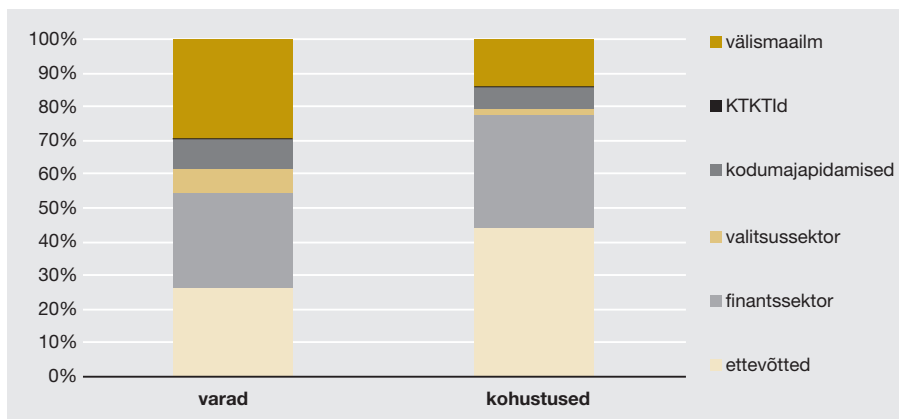
Finantskontode kokkupanekul kasutatakse väga erinevatest allikatest pärit andmeid, eraldi küsitlusi ja uuringuid selleks ei korraldata. Olulisemad andmeallikad on krediidiasutuste statistika, maksebilansi ja Eesti rahvusvahelise investeerimispositsiooni andmed, Eesti Panga bilansi andmed, liisinguettevõtete statistika, investeerimisfondide aruanded, hoiu-laenuühistute aruanded, väärtpaperistatistika (Eesti Väärtpaperite Kesregistri andmed), investeerimisühingute aruanded, fondivaheldajate aruanded, kindlustusstatistika, muude finantseerimisasutuste ja finantsvahenduse abiettevõtete aruanded (Statistikaameti kvartaliküsitlus), ettevõtete aastastatistika ja suuremate ettevõtete kvartali finantsnäitajate küsitlus (Statistikaamet) ning valitsemissektori kvartali- ja aastastatistika. Lisaks kasutatakse teiste institutsioonide läbi viidud uuringute tulemusi ja kaudseid hinnanguid.

Kuna finantskontode koostamispõhimõtte järgi on ühe sektori finantsvara alati teise sektori samaväärne kohustus, on vaja erinevatest allikatest pärit andmed tasakaalu viia. Selleks kasuta-

² Rahvamajanduse arvepidamise kõiki kontosid, sh aastaseid finantskontosid, koostab Statistikaamet. Eesti Pank koostab kvartalikontosid.

takse nn **prioriteetsema sektori** teavet. Üldjuhul on prioriteetsemad sektorid keskpank, valitsemissektor ja välismaailm, sest nende kohta on olemas esinduslikum informatsioon. Ettevõtete ja majapidamiste näitajad kujunevad suures osas teiste sektorite info baasil.

Joonis 2 näitab, milliste sektorite varad ja kohustused on suurima osakaaluga 2005. aasta lõpu finantskonto seisudes. Kodumaistest sektoritest on nendeks finants- ja ettevõtlussektor.

Joonis 2. Finantsvarade ja -kohustuste struktuur majandussektorite lõikes 2005. aasta lõpus

Loodetavasti hakkavad finantskontod tarbijatele andma kasulikku teavet majandussektorite finantskäitumise kohta. Kuna kvartalikontode kokkupanek on alles algusjärgus, ootame kasutajalt igakülgset tagasisidet.

SISEMAJANDUSE KOGUPRODUKTI ARVESTUS JA SELLE REVISJONID

Tõnu Mertsina

SISSEJUHATUS

Üha enam lõimivas maailmas on oluline, et erinevate riikide majandusarengut iseloomustav statistika oleks riikide vahel võrreldav. Selle tagab rahvamajanduse arvepidamise süsteem (*System of National Accounts* 1993 – SNA 93), mille alusel on omakorda koostatud Euroopa rahvamajanduse arvepidamise süsteem (*European System of Accounts* 1995 – ESA 95). Rahvamajanduse arvepidamise süsteem hõlmab mõisteid, klassifikaatoreid ja arvestusreegleid. Kui SNA 93 on soovituslik, siis ESA 95 põhimõtete rakendamine on Euroopa Liidu liikmesriikidele kohustuslik. Et Eesti Statistikaamet (Statistikaamet) on Euroopa statistikasüsteemi osa, peame me tagama oma arvestusmetoodikate kooskõla kogu Euroopat puudutavate metoodikate ja arvestuspõhimõtete-ga. Statistikaamet koostab rahvamajanduse arvepidamise statistikat ESA 95 alusel alates 1996. aastast.

Kuna SNA 93 töötati välja juba üle kümne aasta tagasi, alustas ÜRO Statistikakomisjon 2003. aastal selle uuendamist. Eesmärk oli viia arvestus vastavusse muutunud majanduskeskkonna ning tarbijate vajadustega. Samas peab säilima SNA kooskõla Rahvusvahelise Valuutafondi maksebilansi koostamise käsiraamatu jt rahvamajanduse arvepidamises kasutatavate käsiraamatutega. SNA käimasolev revisjon puudutab peamiselt mittefinantsvarasid, valitsemissektorit, finantsinstitutsioone ja -instrumente ning maksebilanssi. Uuendatud SNA 93 ehk SNA 93 rev. 1 plaanitakse vastu võtta 2008. aasta märtsis, kusjuures Euroopa rahvamajanduse arvepidamise süsteemi täiendamine uue SNA alusel kestab veel vähemalt kolm aastat. Seega ei rakendu täiendatud ESA 95 eeldatavasti enne 2011. aastat. Mõistagi tähendab see siis ka Eestis kogu rahvamajanduse arvepidamise süsteemi revisjoni ning vajadusel kogu SKP aegrea ümberarvestamist.

Sisemajanduse koguprodukt (SKP) on kogurahvatulu kõrval rahvamajanduse arvepidamise üks peamisi koondnäitajaid. SKP (turuhindades) on residentide toodetud lisandväärtuste summa kogurahvamajanduse ulatuses, millele on lisatud netotootemaksud. Riigi residentideks peetakse üksusi, mis osalevad riigi majandusterritooriumil majandustegevuses aasta või pikema aja jooksul. Kui SKP-le lisada mitteresidentidelt saadud esmased tulud ning lahutada mitteresidentidele makstavad esmased tulud, saadakse kogurahvatulu.

Rahvamajanduse arvepidamises toimuvad regulaarselt SKP ümberarvestused arvepidamise reeglistiku, määratluste ja klassifikaatorite muutumisel. Samas tehakse varasemate perioodide ümberarvestusi ka metoodika parendamisel või uue metoodika kasutuselevõtul. Käesoleva artikli eesmärk on anda **ülevaade Statistikaametis kasutatavast SKP arvestamise metoodikast ning viimastel aastatel toimunud SKP ümberarvestustest.**

SKP ARVESTUSMETOODIKA

Statistikaametis arvutatakse SKP kolmel viisil: tootmise, tarbimise ja sissetulekute meetodil.

Tootmise meetod on Eesti rahvamajanduse arvepidamises põhiline, kuna sel puhul kasutatavad andmed on SKP arvestamiseks kõige põhjalikumad.

Kaupade ja teenustega tehtavad tehingud kirjendatakse rahvamajanduse arvepidamises üldjuhul tekkepõhiselt. Turutoodangu¹ puhul ja enda lõpptarbeks tootmisel hinnatakse toodangut ja lisandväärtust alushindades² ning vahetarbimist ostjahindades³.

Rahvamajanduses tervikuna arvestatakse SKPd tegevusalade järgi institutsionaalsete sektoreite kaupa, mis avaldatakse 15 tegevusalasse koondatuna. Lisandväärtus leitakse tegevusala toodangu ja selle toodangu tootmiseks vajaliku vahetarbimise vahena. Lisandväärtuse summa ei sisalda netotootemakse⁴, mida arvestatakse tervikuna kogu rahvamajanduse ulatuses. Netotootemaksude lisamisel lisandväärtusele saadakse SKP turuhindades.

Suurima lisandväärtuse osakaaluga on Eestis kinnisvara ja äritegevuse, töötleva tööstuse, hulgi- ja jaekaubanduse ning veonduse, laonduse ja side tegevusalad, mille muutused mõjutavad SKP kasvu kõige enam. Lisaks nimetatud tegevusaladele mõjutab kogulisandväärtust tänu oma kiirele kasvule olulisel määral ka finantsvahendus (vt tabel 1). Nimetatud viie tegevusala panus kogulisandväärtuse kasvu oli 2005. aastal kokku ligikaudu 79%.

Eestis klassifitseeritakse tegevusalad Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK 2003) järgi, mille aluseks on Euroopa Ühenduse majanduse tegevusalade statistiline klassifikaator (NACE rev. 1.1). EMTAK kooskõlas NACEga määratleb tegevusalade jaotuse, mille löikes rahvamajanduse arvepidamist teostatakse. Praegu teostatakse arvestusi sõltuvalt näitajast kas 6, 17, 31 või 60 tegevusala järgi. Alates 2009. aastast hakatakse rahvamajanduse arvestusi tegema Euroopa Ühenduse majandustegevusalade uuendatud statistilise klassifikaatori NACE rev. 2 järgi, mistõttu muudetakse ka Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatorit. Uue klassifikaatori kohaselt tuleb rahvamajanduse arvepidamist hakata teostama tegevusalade löikes üksikasjalikumalt, st vastavalt 10, 21, 38 ja 65 tegevusala kaupa.

¹ Turutoodang on toodang, mida müükase turul majanduslikult oluliste hindadega või mida vähemalt kavatsetakse turul müüa.

² Alushind on ostjalt tootjale makstav hind, millest on lahutatud netotootemaksud.

³ Ostjahind on vahetarbimise puhul see hind, mis ei sisalda käibemaksu ega muid mahaarvatavaid makse.

⁴ Netotootemaksud on tootemaksude ja tootesubsiidiumide vahe.

Tabel 1. Tegevusalade lisandväärtuste osakaal ja kasvu mõju kogulisandväärtuse kasvule 2005. aastal (%)

	Tegevusala osakaal kogulisandväärtuses	Lisandväärtuse kasvu osakaal kogulisandväärtuse kasvus
Põllumajandus, jahindus, metsamajandus	3,5	0,7
Kalapüük	0,2	0,0
Mäetööstus	1,0	9,3
Töötlev tööstus	16,8	20,8
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	3,4	1,7
Ehitus	7,3	9,4
Hulgi- ja jaekaubandus	15,2	20,9
Hotellid ja restoranid	1,6	3,3
Veondus, laondus ja side	12,1	10,3
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	18,8	13,6
Finantsvahendus	3,8	13,2
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	5,4	1,1
Haridus	4,5	0,3
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	3,2	1,3
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	3,3	1,4
Lisandväärtus kokku	100	100

Selline muudatus tähendab põhjalikku SKP aegrea revisjoni, kuna klassifikaatorite muutmine toob endaga kaasa majandusüksuste tegevusaladesse jaotamise muutuse ja seega ka SKP ümberarvestuse. Esialgse kokkuleppe kohaselt tuleb esimene osa ümberarvestatud aegreast (kas alates 2000 või 2005) avaldada 2011. aasta septembris.

SKP arvestuse aluseks olevad tegevusalad klassifitseeritakse viie institutsionaalse sektorina⁵. Vastavalt ESA 95-le arvestatakse Eestis SKPd järgmiste institutsionaalsete sektorite kohta:

- kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvad ettevõtted (lühidalt "ettevõtted");
- finantsinstitutsioonid;
- valitsemissektor;
- kodumajapidamisi teenindavad kasumitaotluseta institutsioonid (KTKTI);
- kodumajapidamised.

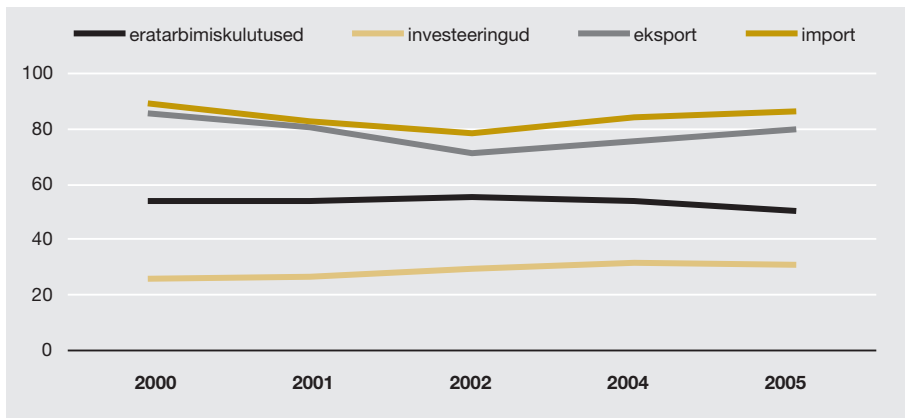
Nimetatud institutsionaalsed sektorid koosnevad residentidest institutsionaalsetest üksustest. Kõige suurema osakaaluga on ettevõtete sektor, mille lisandväärtus moodustab üle 70% institutsionaalsete sektorite kogulisandväärtusest. Märkimist väärib veel see, et ettevõtete sektori

⁵ Need viis sektorit moodustavad kogumajanduse.

osakaal on viimastel aastatel pidevalt suurenenud. KTKTI osakaal on samuti mõnevõrra tõusnud, kuid moodustab kogulisandväärtusest vaid alla 1%.

Kõik, mis rahvamajanduses toodetakse, tarbitakse kas sisemajanduses või eksporditakse. Peale Eestis toodetud kaupade ja teenuste tarbitakse siin ka imporditud kaupu ja teenuseid. Selleks, et teada residentide tarbimismahtu, arvestatakse SKPd ka **tarbimise meetodil**. Sel meetodil leitakse SKP residentidest kodumajapidamiste, valitsemissektori ja kasumitaotluseta institutsioonide lõpptarbimiskulutuste, investeeringute, varude muutuste ning kaupade ja teenuste ekspordi summana, millest on lahutatud kaupade ja teenuste import. Lõpptarbimiskulutusi ja kapitali kogumahutust põhivarasse hinnatakse ostjahindades. SKP arvestuses kajastatakse kaupade ja teenuste eksport ja import FOB-väärtuses (*free on board*), milleks on kauba või teenuse väärtus eksportiva maa riigipiiril.

Kõigi sektorite lõpptarbimiskulutuste, investeeringute ja varude muutuste summa moodustab sisemajanduse nõudluse.⁶ Kõige suurema osakaaluga sisemajanduse nõudluses on kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutused⁷, mis moodustavad ligikaudu 50–55% SKPst (vt joonis 1). SKP arvestustes arvestatakse kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutused residentide kulutuste järgi Eesti majandusterritooriumil ja välisriikides.

Joonis 1. Eratarbimiskulutuste, investeeringute ning kaupade ja teenuste ekspordi ja impordi osakaalude muutus SKPs aastatel 2000–2005 (%)

⁶ Kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutuste klassifitseerimiseks kasutatakse tarbimise klassifikaatorit COICOP (*Classification of Individual Consumption by Purpose*). Valitsemissektori lõpptarbimiskulutuste arvestuse aluseks on rahvusvaheline valitsemisfunktsioonide klassifikaator COFOG (*Classification of the Functions of Government*).

⁷ Kasutatakse ka mõistet "eratarbimiskulutused".

Kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutuste osakaal SKPs on alates 2002. aastast vähenenud, seda peamiselt investeeringute (põhivarasse tehtava kapitali kogumahutuse) ning kaupade ja teenuste ekspordi ja impordi mahu kasvu tõttu. Investeeringute osakaalu tõusu taga on eelkõige ettevõtete sektori suurenenud kapitaliinvesteeringud, mis hõlmavad ligikaudu 70% kapitali kogumahutusest põhivarasse. Investeermistevõime on püsinud aktiivne tänu intressimarginaalide alaneamisele ja välisinvesteeringute mõõdukale sissevoolule. Ühinemine Euroopa Liiduga 2004. aastal ja topeltollide kadumine Eesti ja Venemaa vahelises kaubavahetuses elavdas Eesti väliskaubandust, tuues endaga kaasa välisnõudluse kasvu ning tõstes ekspordi kasvutempot.

Tarbimise meetodil SKP arvutamine võimaldab kontrollida tootmise meetodil arvutatud SKP näitaja täpsust või ning tasakaalustada tootmise ja tarbimise meetodil arvestatud SKPd.

Põhimõtteliselt peab kogumajanduse tootmine ja tarbimine olema rahvamajanduse arvepidamises täielikult tasakaalus. Tegelikuses see aga alati nii ei ole, mistõttu SKP arvestustes esineb statistiline vahe. Statistilise vahe tekkimise põhjuseid on erinevaid, millest üheks peamiseks on see, et kvartaalse ja aastase SKP arvestus ei toimu piisavalt detailselt, toodete ja teenuste tasandil, vaid agregeeritumal kujul, toodete ja teenuste gruppide kaupa. Nii võivad tootmise ja tarbimise arvestustes tekkida erinevused.

Rahvamajanduse arvepidamises on võimalik detailset arvestust toodete ja teenuste kaupa pida pakkumise ja kasutamise tabelite (PKT) kaudu. Need on maatriksid, mis näitavad, kuidas majandusharu toodang on jaotatud tooteliikide kaupa ning kuidas kaupade ja teenuste kodumaine pakkumine ja import on jaotatud vahe- ja lõpptarbimise ning ekspordi vahel. Kasutamise tabelid näitavad ka tootmiskulude struktuuri ja tulu moodustamist majandusharuti. PKTde üheks statistiliseks ülesandeks on mitteühilduvuse leidmine andmeallikates. Erinevalt regulaarsest SKP arvestusest on seetõttu PKTdes tootmise meetodil ja tarbimise meetodil arvutatud aastane SKP omavahel täielikult tasakaalus ning statistilist vahet ei esine.

SKP arvestuse kolmas, **sissetulekute meetod**, ei ole Eestis iseseisev arvestus, vaid see leitakse tootmise meetodi põhjal. Sissetulekute meetodil arvutatakse SKP töötajatele makstud hüvitiste, põhivara kulum, tootmis- ja impordimaksude (millest on lahutatud tootmissubsiidiumid) ja tegevuse ülejäägi summana.

Kokkuvõttes peab nii tootmise, tarbimise kui ka sissetulekute meetodil põhinev SKP arvestus vastama järgmisele võrrandile:

Sisemajanduse koguprodukt (SKP) =

= toodang - vahetarbimine = lisandväärtus + netotootemaksud

= lõpptarbimiskulutused + kapitali kogumahutus põhivarasse + varude muutus + eksport - import

= hüvitised töötajatele + põhivara kulum + netotootismaksud + tegevuse ülejääk

SKP ARVESTUS PÜSIVHINDADES

Selleks, et võrrelda SKP muutumist ajas ning saada teavet selle reaalse kasvu kohta, tuleb kõrvaldada hinnamuutuste mõju. SKP reaalse kasvu hindamiseks tuleb selle komponendid arvestada baasaasta (praegu 2000. a) keskmistesse ehk püsivhindadesse. SKP püsivhindades arvestus toimub nii tootmise kui tarbimise meetodil. Sissetulekute meetodil püsivhindades arvestust ei tehta, sest selle meetodi puhul ei ole arvestuste aluseks tehingud kaupade ja teenustega, mida saaks viia baasaasta hindadesse.

2007. aastal töötab Statistikaamet välja ja võtab kasutusele püsivhinna arvestamisel aheldamise meetodika (*chain-linking*)⁸. Selle meetodika puhul ei ole fikseeritud baasaastat, kuna arvestusbaasina kasutatakse iga järjestikust kalendriaastat (st baasaastaks on iga aruandeaastale eelnev aasta) ning mahuindeksid arvutatakse iga aasta kohta eelmise aasta hindades. See võimaldab mõõta reaalseid muutusi täpsemalt, kuna mahumuutuste hindamise täpsus väheneb baasaastast kaugenemisel. Koos aheldamisele üleminekul tuleb revideerida SKP püsivhinna arvestusi kogu aegrea ulatuses.

Püsivhindades arvestades eeldatakse, et toodang⁹ ja lisandväärtus muutuvad ühtmoodi, mis tähendab sisuliselt ühekordset deflateerimist ehk püsivhindadesse viimist. See tähendab, et kui hinnaindeksi alusel leitakse toodangu muutus (uue aheldamismetoodika puhul võrreldes eelmise aastaga), arvestatakse sama muutust ka lisandväärtuse puhul. Kahekordse deflateerimise puhul kasutatakse toodangu ja vahetarbimise juures erinevaid hinnaindeksid. Sel juhul võib kogutoodangu kasvu dünaamika püsivhindades erineda lisandväärtuse omast, sest vahetarbimise hinnaindeksid muutuvad erinevalt.

Ühekordset deflateerimist kasutatakse seetõttu, et vahetarbimisse arvestatud toodete osas puudub piisav detailsus. Toodangu puhul on see aga olemas. Ühekordse deflateerimise korral on probleemiks see, et kui jooksevhindades lisandväärtus deflateeritakse toodangu hinnaindeksitega ning samal ajal muutuvad vahetarbimisse arvestatavate kuluartiklite hinnad kiiremini kui toodangu hinnad, toimub püsivhindades lisandväärtuse alahindamine. Kui aga vahetarbimise sisendite hinnad kasvavad aeglasemalt, toimub püsivhindades lisandväärtuse ülehindamine. Praegu kasutatakse deflateerimisel järgmisi peamisi hinnaindeksid:

- tarbijahinnaindeksid kaubagruppide ja teenuste kaupa;
- tootjahinnaindeksid tegevusalade kaupa;
- ehitushinnaindeksid;
- ekspordi- ja impordihinnaindeksid.

⁸ Aheldamisele ülemineku kohustus on sätestatud Euroopa Komisjoni otsusega.

⁹ Toodang on rahvamajanduses kasutatav termin (*output*). Kui sellest lahutada vahetarbimine, saab lisandväärtuse.

Valitsemissektori lisandväärtus arvestatakse kulude alusel. Selle sektori SKP komponentide defla-teerimisel kasutatakse füüsilise mahu indeksi erijuhtu, s.o töötajate arvu muutust. Mahuindekseid kasutatakse veel mitme teise tegevusala (nt transpordi, mäetööstuse, elektrienergia-, gaasi- ja veevarustuse) püsivhindades arvestuse puhul.

SKP REGULAARNE KORRIGEERIMINE

Tulles vastu statistikatarbijate soovile saada võimalikult vara teada eelmise kvartali SKP kasvu, avaldab Statistikaamet majanduskasvu kiirhinnangu juba 45 päeva pärast arvestusperioodi lõp-pu¹⁰. Nimetatud kiirhinnang valmib selleks ajaks laekunud andmete ning puuduolevate andmete kohta tehtud eksperthinnangute ja prognooside põhjal. Majanduskasvu kiirhinnang arvutatakse vaid tootmise meetodil ehk tegevusalade ja institutsionaalsete sektorite lisandväärtuse kasvu põhjal. Mida aeg edasi, seda rohkem ja täpsemaid andmeid saab kättesaadavaks, mis võimalda-vad parandada SKP arvestuse kvaliteeti ning jõuda täpsema SKP väärtuseni. Seetõttu korrigeeritakse andmete lisandumisel või juba olemasolevate täpsustumisel regulaarselt ka varasemaid SKP arvestusi.

70 päeva pärast vaadeldava perioodi lõppu avaldatakse esialgne kvartaalne SKP täiendatud and-mete põhjal tootmise, tarbimise ja sissetuleku meetoditel arvatuna. Viimase kahe aasta jooksul arvestatud majanduskasvu kiirhinnangud ja esialgse kvartaalse SKP kasv¹¹ on erinenud omava-hel keskmiselt 0,3 protsendipunkti.

Igal aastal toimub kvartalite baasil arvestatud rahvamajanduse arvepidamise põhinäitajate korri-geerimine ettevõtete kompleksse kalendriaasta aruande (EKOMAR) alusel, mille tulemused aval-datakse 18 kuud pärast korrigeerimise aluseks oleva aasta lõppu. Korrigeeritakse ettevõtete fi-nantsmajandusliku tegevuse andmeid EKOMARi vastavate näitajate ja suhtarvude struktuuri alusel (vahetarbimise osakaalu põhjal kogutoodangus, maksude suhte põhjal kogutoodangusse, omatarbeks valmistatud põhivara suhte põhjal netokäibesse, kasumiprotsendi, palga jne põhjal). 2007. aastal korrigeerib Statistikaamet EKOMARi alusel 2005. ja 2006. aasta ning vastavate kvar-talite SKP komponentide andmeid, millega tõenäoliselt muutub ka SKP väärtus nii jooksev- kui pü-sivhindades. 2003. aasta andmete korrigeerimine EKOMARi põhjal muutis SKP suuremate kom-ponentide, ettevõtete ja eratarbimiskulutuste näitajaid jooksevhindades vastavalt 4,4% ja 5,7% ning püsivhindades 4,4% ja 5,9%. Uued avaldatavad andmed muudavad eelmised kehtetuks.

Koos pakkumise ja kasutamise tabelite väljatöötamisega vastavate aastate kohta avaldatakse lõplik SKP kolm aastat pärast vaadeldava aasta lõppu.

¹⁰ Alates 2007. aastast.

¹¹ Kui majanduskasvu kiirhinnang avaldati 65 päeva ja esialgne kvartaalne SKP 90 päeva pärast vaadeldava perioodi lõppu.

SKP ÜMBERARVESTUSED

Peale regulaarse SKP korrigeerimise on alates 2001. aastast toimunud mitmeid SKP ümberarvestusi.

SKP komponentide revisjon 2001. aastal

Esimene tervet SKP aegrida puudutav korrigeerimine toimus 2001. aastal seoses varimajanduse täpsema jaotamisega tegevusalade vahel ning finantssektori näitajate ja netotootemaksude täpsustamisega. Korrigeerimine puudutas põhiliselt tootmise meetodil arvestatavat SKPd.

Uus info raskesti mõõdetavate majanduse osade ehk varimajanduse kohta tekkis eelkõige just pakkumise ja kasutamise tabelite koostamisel. Need tabelid koostati esmakordselt 1997. aasta kohta. Võrreldes pakkumist (tootmine, import) ja kasutamist (tarbimine, eksport) tootegrupiti, oli võimalik identifitseerida statistiliste näitajate ebatäpsused, mis agregeeritumal tasandil arvestamisel välja ei paistnud.

Põhiliselt parandati tootmise meetodil arvestatud SKPd. Ettevõtete ja kodumajapidamiste sektoris oli peamine muudatus varimajanduse jaotuse täpsustamine tegevusalade vahel. Varasemates arvestustes oli kodumajapidamiste lisandväärtus ülehinnatud ning ettevõtete sektoris alahinnatud. Seega suurenes ettevõtete sektor kodumajapidamiste sektori arvel. Tegevusalade struktuuri muutustega kaasnesid muutused ka tegevusalade lisandväärtuse kasvus.

Suurenes finantsvahenduse, metsamajanduse, töötleva tööstuse ja transpordi osatähtsus; vähenes aga kaubanduse ning riigi-, sotsiaal- ja isikuteeninduse osa lisandväärtuses. Kõige radikaalsemad olid muutused finantsvahenduse arvestuses. Kaudselt mõõdetavate finantsvahendusteenuste (*financial intermediation services indirectly measured – FISIM*) arvestusmeetodika lähendati EUROSTATi juhistele. FISIMi andmete parandamine muutis finantsvahenduse tegevusala lisandväärtust, kuna FISIM on finantssektori tootangu üks põhikomponente. Siinjuures tuleb tähele panna, et antud juhul ei olnud veel tegemist FISIMi paigutamisega SKP institutsionaalsete sektorite või tarbimise komponentide arvestustesse, mis toimus 2005. aastal.

Nagu juba eespool mainitud, on rahvamajanduse arvepidamine koostatud tekkepõhiselt. Enne 2001. andmete revideerimist olid tootmise meetodil arvestatud netotootemaksud aga arvestatud kassapõhiselt. Uues arvestuses viidi netotootemaksud tekkepõhiseks, kasutades selleks maksuvõlgade muutuste andmeid ning käibemaksu ajalist korrigeerimist¹².

¹² Käibemaksu ajaline korrigeerimine tähendab seda, et ei arvestata mitte jooksva perioodi käibemaksu laekumisi, vaid seda tehakse teatud ajalise, näiteks kuise nihkega.

Tarbimise meetodil arvestatud SKPs korrigeeriti eratarbimiskulutusi ning valitsemissektori ja KTKTlde lõpptarbimiskulutusi. Valitsemissektori lõpptarbimiskulutustes põhjustas muutuse mitterahaliste sotsiaaltoetuste (Haigekassa hüvitatud ravimid, puuetega inimeste abivahendite hüvitamine jms) lisamine.

Baasaasta muutmine SKP püsivhindades arvestuses

2002. aastal toimus püsivhindades arvestuses baasaasta muutus. Varasema baasaasta (1995) asemel võeti kasutusele uus, 2000. aasta. Revideerimise tulemusel muutusid kõigi kahe meetodiga arvutatavate sektorite ja komponentide püsivhindades aegread ja kasvunäitajad. Kuni 2001. aastani kasutati Eestis SKP püsivhindades arvutamise puhul fikseeritud baasaastana 1995. aastat. Reeglina vahetatakse fikseeritud baasaastat iga viie aasta tagant. Seega sai uueks baasaastaks 2000. Järgmiseks baasaastaks ei saa siiski 2005, kuna 2007. aastal töötab Statistikaamet välja vastava meetodika ning võtab kasutusele püsivhindades arvestused aheldamisena¹³.

Tootmise meetodil ettevõtete ja kodumajapidamiste sektorite lisandväärtuste ümberarvestamiseks 2000. aasta keskmistesse hindadesse kasutati mahuindeksite ahelmeetodit. Selle meetodi puhul eeldatakse, et uuele baasaastale eelnevate aastate ja kvartalite mahuindeksid (kasvutempo) tegevusalade ja institutsionaalsete sektorite lõikes jäävad muutumatuteks, s.t sellisteks, nagu need olid eelmise baasaasta hindade ja kaaludega.

Tarbimise meetodil arvestatud SKP komponentide rebaseerimisel¹⁴ kasutati meetodit, kus 2000. aasta arvestused viidi 2000. aasta keskmistesse hindadesse vastavate hinnaindeksitega ning varasemad aastad (1993–1999) rebaseeriti siis kehtivate kasvutempo näitajatega. Selle tulemusena muutus kaalude erinevuse tõttu SKP tarbimise meetodi komponentide kasvutempo.

SKP revisjon seoses rahvamajanduse arvepidamise meetodikale kehtestatud, ELiga ühinemise eelsete kriteeriumide täitmisega

Eestil, nagu ka teistel 2004. aastal Euroopa Liiduga (EL) ühinenud riikidel, tuli täita Euroopa Komisjoni poolt rahvamajanduse arvepidamise meetodikale kehtestatud ühinemiseelsed kriteeriumid. Nende kriteeriumide täitmisega tagati statistika täielikum võrreldavus ülejäänud ELi liikmesriikidega. Liitumiseelsete kriteeriumide hulgas oli ka nõue elamumajandusteenuste toodangu hindamiseks arvestuslikus rendiväärtuses. Vastavalt rahvamajanduse arvepidamise meetodikale jagatakse elamumajandusteenused ehk eluruumide renditeenused tegelikuks ja kaudseks rendiks. Kui tegeliku rendi all mõistetakse eluruumide renti teistele isikutele, siis arvestuslik rent tähendab väärtust, mida omanikud peaksid maksma oma kasutatava eluruumi eest, kui nad oleksid üürnikud. SKP ümberarvestused seoses arvestusliku rendi väärtusega põhinevad 2000. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmetel ning spetsiaalselt uute ELi liikmesriikide jaoks välja tööta-

¹³ Aheldamisele ülemineku kohustus on sätestatud Euroopa Komisjoni otsusega.

¹⁴ Rebaseerimine on püsivhinna arvestuse aluseks oleva baasperiodi (aasta või kvartali) muutmine.

tud elamumajandusteenuste arvestuse meetodikal. Arvestusliku rendi arvutused olid peamiseks SKP taseme mõjutajaks 2004. aasta kevadel tehtud meetodikamuudatustes.

Peale kaudse rendi arvestuse toimusid meetodika muudatused ka tegeliku rendi arvestuses. Valitsemissektori tegeliku rendi arvestusse võeti sisse põhivara kulum ning kodumajapidamiste ja elamuühistute tegeliku rendi arvestus teostati 2000. aasta rahvaloenduse järgi korrigeeritud elamufondi andmetega. Muudatused kulumi arvestuses mõjutasid lisaks valitsemissektorile ka teisi institutsionaalseid sektoreid, kuna võrreldes varasema meetodikaga korrigeeriti nii hinnaindekseid (mõjutab põhivara väärtust, millelt hakatakse kulumit arvestama) kui ka põhivarade eluigasid (milline osa igal perioodil kulumisse kantakse).

Uue meetodika alusel korrigeeriti aegrida alates 1993. aastast, kusjuures SKP tase suurenes varasemaga võrreldes 5–8% (2003. a 8,3%).

Kaudselt mõõdetavate finantsvahendusteenuste (FISIM) arvestusmeetodika muutmine

2005. aastal muudeti SKP arvestuses FISIMi arvestamise meetodikat. Uue meetodika järgi tuleb FISIM jagada teenust kasutavate sektorite vahel (varem esitati FISIM ühtse eraldiseisva näitajana). Sellest lähtuvalt ei kirjendata rahvamajanduse arvepidamise süsteemis FISIMi enam tervenisti vahetarbimisena, vaid ka lõpptarbimise, ekspordi ja impordina.

FISIMi arvestusmeetodika uuenedes muutus kogu finantssektori toodangu arvestamise meetodika.

Lisaks tuleb märkida, et oluline muudatus viidi sisse ka valitsemissektori toodangu arvestuses: valitsemissektori toodangus hakati töötajate hüvitiste hulgas arvestama ka tööandjate arvestuslikke sotsiaalmakseid. See tõi kaasa lisandväärtuse tõusu jooksevhindades aastatel 1995–2002. Baasaasta lisandväärtusele lisandus nii jooksev- kui püsivhindades 213,8 miljonit krooni, mis mõjutas püsivhindade taset ning järgnevatel aastatel kasvu.

FISIMi uus arvestus muutis ajavahemiku 1993–2004 aegreas SKPd jooksevhindades -0,3% kuni +0,7% ning püsivhindades -1,0% kuni +1,0% võrra.

SKP arvestusmeetodika uuendamine vastavalt pakkumise ja kasutamise tabelite süsteemile

ELi nõuete järgi on pakkumise ja kasutamise tabelid koordineerivaks raamistikuks regulaarsele SKP arvestusele. Seetõttu uuendas Statistikaamet 2006. aastal SKP arvestusmeetodikat vastavalt pakkumise ja kasutamise tabelite süsteemile ning korrigeeris SKP arvestust alates 2000. aastast. Pakkumise ja kasutamise tabelites on tootmise ja tarbimise meetodil arvutatud aastane SKP

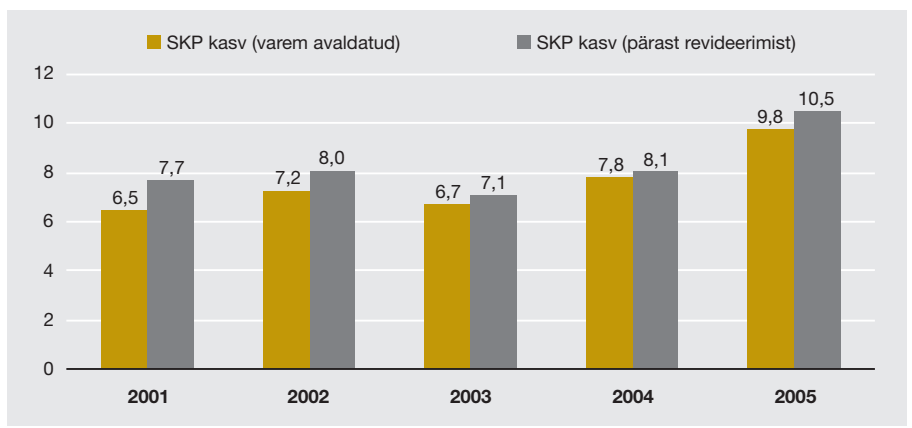
jooksevhindades (aastatel 2000–2002) täielikult tasakaalustatud erinevalt varasemast regulaarsest SKP arvestusest. Nii kaotati sellel perioodil statistiline vahe tootmise ja tarbimise meetodil arvatud lõplikust aastasest SKPst. SKP muudatus hõlmab nii meetodika täpsustusi kui ka täiendavate üksikasjalikumate administratiivsete andmeallikate kasutamist. Ümberarvestus puudutas rohkem või vähem kõiki SKP komponente (täpsema meetodikakirjeldusega saab tutvuda Statistikaameti statistikaandmebaasis aadressil www.stat.ee).

Uuendatud meetodika alusel arvatud SKP suurenes ajavahemikul 2000–2005 võrreldes varem avaldatuga jooksevhindades 2,7–4,9% ning püsivhindades 2,7–6,0% (vt tabel 2). SKP aastakasv on võrreldes varem avaldatuga aastatel 2001–2005 püsivhindades 0,3–1,2 protsendipunkti suurem (vt joonis 2).

Suurima panuse SKP suurenemisse jooksevhindades andis kaupu ja mittefinantsteenuseid pakuvate ettevõtete sektori lisandväärtuse kasv. Peamiselt mõjutasid lisandväärtuse suurenemist meetodilised ja sektori kaetuse muutused, st muutus tegevusaladesse kuuluvate ettevõtete koosseis ning seetõttu mõnevõrra ka institutsionaalsete sektorite struktuur.

Tabel 2. Revideeritud ja varem avaldatud SKP vahe jooksev- ja püsivhindades 2000.–2005. aastal (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Revideeritud ja varem avaldatud jooksevhindades SKP vahe (%)	2,7	3,6	3,8	4,4	3,7	4,9
Revideeritud ja varem avaldatud püsivhindades SKP vahe (%)	2,7	3,9	4,7	5,0	5,3	6,0

Joonis 2. SKP aastakasv 2000. aasta püsivhindades 2001.–2005. aastal (%)

2007. aastal korrigeerib Statistikaamet 1995.–1999. aasta aegridu uuendatud meetoodika järgi. Samuti koostatakse 2007. aastal pakkumise ja kasutamise tabelid (PKT) jooksevhindades 2003. ja 2004. aasta kohta. Seejärel integreeritakse vastavad andmed rahvamajanduse arvepidamise süsteemi ja avaldatakse nimetatud aastate lõplik SKP (jooksevhindades). PKTd püsivhindades aastate 2000–2006 kohta avaldab Statistikaamet 2009. aastal ning 2010. aastal arvestatakse SKP aegread ümber vastavalt PKTdele. Alles siis on võimalik kaotada statistiline vahe SKPs ka püsivhindades arvestatuna.

KOKKUVÕTTEKS

Pärast majanduskasvu kiirhinnangu avaldamist korrigeeritakse SKP komponentide väärtust regulaarselt mitu korda, et jõuda täiendatud andmeallikate põhjal täpsema SKPni. Lisaks regulaarsele korrigeerimisele on alates 2001. aastast toimunud SKP erinevaid revisjone, kusjuures lähiajal on ees ootamas veel täiendavaid SKP ümberarvestusi.

Ümberarvestuste põhjused võib üldiselt jagada kolmeks:

- rahvamajanduse arvepidamise reeglistiku, määratluste ja klassifikaatorite muutmine (nt üleminek ESA 95-lt ESA 95 rev 1.-le, NACE rev 1.-lt rev 2.-le);
- meetoodika parendamine (nt SKP revisjon seoses ELiga ühinemise eelsete kriteeriumite täitmisega);
- uue meetoodika kasutuselevõtt (nt uus FISIMi arvestusmeetoodika).

Arusaadavalt tekitab SKP sagedane korrigeerimine statistikatarbijatele ebamugavusi. Samas on SKP revisjonide ja andmete korrigeerimise eesmärgiks tõsta arvestuse kvaliteeti, mis muudab analüüsides ja majanduspoliitiste otsuste aluseks olevad rahvamajanduse näitajad usaldusväärsemaks. Samuti on SKP ümberarvestused vajalikud selleks, et viia Eesti arvestusmeetoodikad kooskõlla ELi nõuetega ning tagada parem võrreldavus teiste riikidega.

LISA

EESTI MAJANDUSE KVARTAALSED PÕHINÄITAJAD

seisuga 12. jaanuar 2007

	Ühik	Periood	Näitaja	Muutus võrreldes eelmise perioodiga (%)	Muutus võrreldes aasta sama perioodiga (%)	Allikas
Sisemajanduse koguprodukt						
Jooksevhindades	mln kr	III/06	51972,0			ESA
Püsivhindades	mln kr	III/06	40118,3	-1,0	11,3	ESA
Tootmine						
Tööstustoodangu mahuindeks (püsivhindades 2000=100)	%	III/06			6,2	ESA
Lihatoodang (eluskaalus)	tuhat t	III/06	24,5	-0,4	2,1	ESA
Piimatoodang	tuhat t	III/06	182,6	-1,8	1,9	ESA
Munatoodang	tuhat t	III/06	41,8	-13,1	-23,2	ESA
Ettevõtete investeeringud materiaalsesse põhivarasse (jooksevhindades)	mln kr	III/06	9272,5	17,8	44,9	ESA
Ehitus						
Ehitusettevõtete ehitustööd (jooksevhindades)	mln kr	III/06	14366,0	23,2	32,6	ESA
Valminud eluruumide kasulik pind	tuhat m ²	III/06	94,3	15,8	35,7	ESA
Valminud mitteleluhoonete kasulik pind	tuhat m ²	III/06	252,8	7,3	39,8	ESA
Tarbimine						
Jaemüügi mahuindeks (püsivhindades, 2000=100)	%	III/06		4	20	ESA
Sõiduautode esmane arveveotmine		IV/06	18016	-12,3	21,8	ARK
Hinnad						
Tarbijahinnaindeks	%	IV/06		0,5	4,5	ESA
Tootjahinnaindeks	%	III/06		1,3	4,8	ESA
Ekspordihinnaindeks	%	III/06		0,5	4,3	ESA
Impordihinnaindeks	%	III/06		1,3	4,5	ESA
Ehitushinnaindeks	%	III/06		4,4	11,2	ESA
Eesti krooni reaalse efektiivse vahetuskursi indeks	%	III/06		0,8	0,6	EP
Tööturg ja palk						
15–74aastaste tööhoive määr (Tööjõu-uuringu andmed)*	%	III/06	61,9	62,0	58,3	ESA
15–74aastaste töötuse määr (Tööjõu-uuringu andmed)*	%	III/06	5,4	6,2	7,0	ESA
Registreeritud töötud (Tööturuameti andmetel)**	inimest kuus	IV/06	12074	-7,7	-46,4	TTA
% elanikkonnast vanuses 16 a kuni pensioniiga*	%	IV/06	1,4	1,6	2,8	TTA
Keskmine brutokuupalk***	kr	III/06	9068	-4,9	16,5	ESA
Valitsemissektori eelarve						
Tulud	mln kr	II/06	21314,7	37,4	28,2	RM
Kulud	mln kr	II/06	17128,3	11,0	12,2	RM
Ülejääk/puudujääk*, ****	mln kr	II/06	4186,5	87,0	1360,0	RM
Eelarve täitmine*	%	II/06	29,7	21,6	26,8	RM

* Näitaja vastava perioodi väärtus, mitte muutus.

** Enne 2000. aasta oktoobrit kasutati nimetust "registreeritud töötä töötajad".

*** Alates 1999. aastast ei sisalda keskmine brutokuupalk ravikindlustushüvitist.

**** Ülejäägi/puudujäägi arvestuses ei sisaldu netolaenamine (antud laenud miinus antud laenude tagasimaksed).

***** Põhineb majanduskasvu hinnangul.

	Ühik	Periood	Näitaja	Muutus võrreldes eelmise perioodiga (%)	Muutus võrreldes eelmise aastasama perioodiga (%)	Allikas
Transport						
Sõitjatevedu	tuhat	III/06	52564,1	1	1,6	ESA
Kaubavedu	tuhat t	III/06	23543,0	3,7	-6,4	ESA
Turism ja majutus						ESA
Eesti reisifirmade poolt teenindatud väliskülastajad	tuhat	III/06	633,8	41,9	-23,0	ESA
Eesti reisifirmade poolt välisreisile lähetatud	tuhat	III/06	134,4	14,2	5,4	ESA
Majutatud turiste	tuhat	III/06	809,5	33,7	8,0	ESA
sh välismaalasi	tuhat	III/06	535,2	29,0	-2,2	ESA
Eesti Konjunktuuriinstituudi kindlustunde indikaatorid						
Tööstusettevõtete kindlustunde indikaator*	%	IV/06	19	24	10	EKI
Ehitusettevõtete kindlustunde indikaator*	%	IV/06	34	43	35	EKI
Kaubandusettevõtete kindlustunde indikaator*	%	IV/06	14	37	12	EKI
Tarbijate kindlustunde indikaator*	%	IV/06	7	9	3	EKI
Väliskaubandus (põhikaubandus)						
Eksport	mln kr	III/06	29272,9	-4,3	18,1	EP
Import	mln kr	III/06	40306,0	-2,8	22,0	EP
Saldo*	mln kr	III/06	-11033,0	-10887,1	-8253,1	EP
Saldo suhe eksporti*	%	III/06	-37,7	-35,6	-33,3	EP
Maksebilanss						
Jooksevkonto*	mln kr	III/06	-6634,4	-6815,9	-4006,4	EP
Jooksevkonto suhe SKPsse*	%	III/06	-12,6	-13,2	-9	EP
Otseinvesteeringute sissevool*	mln kr	III/06	5459,1	3130,4	4296,6	EP
Otseinvesteeringute väljavool*	mln kr	III/06	-4883,1	-3635,2	-1642,1	EP
Rahvusvaheline investeerimispositsioon						
Rahvusvaheline netoinvesteerimispositsioon	mln kr	30/09/06	-178058,6	1,9	7,4	EP
Otseinvesteeringud Eestis	mln kr	30/09/06	184204,3	2,5	9,1	EP
Koguvälisvõlg	mln kr	30/09/06	181631,5	5,5	29,3	EP
sh valitsemissektor	mln kr	30/09/06	3841,1	1,4	-7,9	EP
Eesti krooni keskmine vahetuskurs USA dollari suhtes	kr	IV/06	12,143	-1,1	-6,6	EP

Statistikaamet (ESA)

Eesti Riiklik Autoregistrikeskus (ARK)

Eesti Pank (EP)

Tööturuamet (TTA)

Rahandusministeerium (RM)

Eesti Konjunktuuriinstituut (EKI)